

HÁRS JÓZSEF:

ÉLETRE ÍTÉLVE

Történelmi dráma három felvonásban

Személyek:

Zabari Szontágh Frigyes, huszár őrnagy, státusfogoly (27 éves),

Czuczor Gergely, bencés költő, státusfogoly (51 éves),

Fabricius Endréné Szontágh Amália, az őrnagy húga (25 éves),

Porkoláb (kortalan).

Történik Kufsteinban, 1851-ben

1999

ELSŐ FELVONÁS

(Cella Kufstein várának öregtornyában. Alacsony famennyezet, térdmagasságban kezdődő ablak, ráccsal. A jobb oldali falat priccs, a másik egy részét kis kemence foglalja el. A kemencétől balra tüzelőként vékonyabb-vastagabb faágak, hasábok, egyéb fadarabok, jobbra kis asztal, rajta kalamáris tollal, levélpapírral, előtte szék. Korsó víz. A fal balra megtörik, és a cella negyedik falában folytatódik. Ezen a csonkon még rajta van a vaslemezes ajtó, kémlelő nyílással. Kezdő zene Liszt valamelyik rapszódiaja. Odakint hófúvás tombol. Hangja fokról-fokra elnyomja a zenét és betölti a teret. A színpad mély sötétből lassan kivilágosodik.)

1. jelenet

Szontágh *(az asztalra könyököl és kezébe temeti az arcát, majd — tarkóján összekulcsolt kézzel — hátradől a széken. Sóhajt. Egy idő múlva előrehajlik és íráshoz készülődve elsimítja a papírt, aztán hirtelen az asztalra csap):* A szentségit! Hiába mondom? *(Feláll és körbenéz, mintha közönség venné körül.)* Ha egyszer kell, akkor kell! Nem győzöm foltozni! — És bagaria csizmát is kértem. Lyukad. *(Jelzi.)* Fejfödő? És ha ismét leengednek az udvarra? He? No? *(A nadrág szárát veszi szemügyre.)* Hát tessék! *(Az ablakhoz megy, úgy vizsgálgatja a szakadást.)* Ez nem könyöradomány! Van nekem örökségem! Értjük? — Pengőforintok. *(A levélre csap.)* Kis önállóság, Paulina. Nem nyel le keresztbe senki sem. — Amália már rég elküldte volna. *(Megáll a priccs sarkán.)* Miért bízza a húgocskájára? Teher neki? — Hogy' gondolhatok ilyen róla. Róla! *(Elmerengve.)* Milyen hálátlan tud lenni az ember, ha türelmetlen! *(Ismét az ablaknál.)* Már tegnap óta szünet nélkül fújja, kavarja. Tényleg visszatért a tél? *(Eljön az ablaktól és karjával keresztbe csapkod a hideg ellen.)* Galíciában, igazi borzadályos télen, laktam én mint kadét olyan szobában, ahol még kemence sem volt. Mégis kibírtam. *(Egy pillanatra megáll az asztal mellett.)* Eh! *(Újra csapkod a karjával és bokázik.)* Vacogok. — Csak nincsen lázam? Az Isten mentsen meg tőle. Egyedül!

Szegény Lenkey Aradon ebbe örült bele. Ha velünk lett volna! — Egy kupacban harmincan. Az sem jó. *(Nézi a pulzusát.)* Nincs. Normális. — De hiszen 48 óta semmi bajom. Semmi bajom. *(Kihúzza magát, majd elővesz egy figurát.)* Paulina! No igen. Belényesen tartalékban, neem, nem voltam beteg! A jeges folyóvíztől tüdőgyulladást, és attól a horzsolástól seblázat, ugyan! *(Tapogatja a karját.)* Kimerültség?! Eh! Tény, hogy pár napig aludtam, mint a tej. Ennyi az egész. Ez nem ok a tartalékra. Elfeledkeztek rólam. Ez az. *(Fel-alá járkal.)* — Sebesült huszárkapitány a szekéren! Nagy konsternáció lehetett a belényesi civilek között. Na hallod! Egy igazi hős, ha „ájultan” is. Persze, hogy a kúriába vittek. Júliának könnyű dolga volt visszahozni az életbe. Pedig ilyen ápolónő még a holtakat is feltámasztaná. — Viszont... A hideg, az hideg. — Fűtsünk? Magad uram, ha szolgád nincsen. Azért ennyi előnye volt a cellatársnak. *(Nézegeti a tüzelőt.)* Meddig kell még kint tartania? *(Leguggol.)* Micsoda ágas-bogas fadarab! Nézd csak! Teljességgel Bem apó! Még a kalpagja is! Hogyhogy eddig nem kerítettem sort rá? *(Előszed néhány bábút a priccs alól.)* Nézzétek, társatok lesz. Nem kell sokat igazítani rajta! — Hol a bicskám? Már megint hova tettem? Nagy fényűzés a szórakozottság. Nem szabad. — A tartás. Mindennél fontosabb. Nem földadni. Nem meghajolni előttük! — Lássuk csak. *(Erősen gondolkodik.)* Rá kell jönnöm. No végre. *(Megtalálja a bicskát a szalmazsákba rejtve. Leül a priccs szélére és farigcsál a fadarabon.)* Bujjatok be, ez nem rátok tartozik. Kíváncsi vagy? Hadititok. *(Lábával betaszítja a figurákat a priccs alá.)* No, te maradhatsz, Amália. Így, ide a sarokra. *(A priccsre teszi Paulina figurája mellé, aztán visszafordul a Bem apót megtestesítő bábuhoz. Nézegeti a faragványt.)* Kezd alakulni. Ne féljen, tábornagy úr, nem jár úgy, mint Aradon az első faragványom. Haha! Addig farigcsáltam a fejét, amíg el nem fogyott a fa. Közben meg szidtak mint a bokrot, hogy elpocsékolom a tüzelőt. — Végre megint lesz valaki, akivel szakmai kérdésekről beszélgethetek. Elváltak útjaink. Nem tiltakozhattam az ellen, hogy a Délvidékre küldjenek, Perczel alá. Óbecse, Csátád... Aztán már Temesvár következett. Hova tűnt Perczel? Valahogy kívül kerültünk a sorsdöntő csatán. Ma sem értem, hogyan történhetett. Vártam a futárokat, a parancsokat. Semmi. Mit tehet egy frissen avanszált őrnagy, ha egyszeriben azt veszi észre, hogy sem égen, sem földön nincs magasabb parancsnoka? Nekem kellett volna kezdeményeznem? De hiszen azt sem tudtam, merre támadjak. Küldtem,

természetesen küldtem embert előre is, oldalt is — felderítési célzattal. Egyszerűen nem jöttek vissza. Ilyen volt akkor már a közhangulat. Hogy hátra? Hátra nem küldtem. Hm. Az hiba volt. Mindjárt kiderül, hogy az hiba volt. Ott vonultunk a Béga partján. A csatorna mellett. Hogy lélegzethez jussak, pihenőt vezényeltem. Lekászálódunk lovainkról. Sehol senki. Csak a madarak csiviteltek. Leheveredtem a gát oldalába. Fűszálat harapdáltam. Talán furcsállja? Attól jönnek a gondolatok. Fűszálat. *(Lehajolna egyért, ha lenne. Kizökken az eddigi gondolatmenetből.)* Istenem, szabadon nőttek. Azt téptem le, amelyiket akartam!... *(Kisvártatva folytatja.)* Törtem a fejem. Enyém a felelősség, ám enyém a dicsőség, ha sikerül felrázni az embereket és belefogni valami nagyszerűbe. *(A figurához.)* Napról-napra fogyott a csapat. A reményüket veszítették hazaszökdöstek az éjszakában. — Lehetetlen, hogy minden veszve lenne! Felugrottam.— És akkor, teljesen váratlanul, éppen hátulról sereg közeledett. Kik vagytok? *(Valóban hiba volt, hogy hátrafelé nem figyelt senki.)* — Majdnem belénk lőttek. Ha lett volna mivel. Nekik is elfogyott. Hohó! Lassan a testtel! Hamar tisztáztuk a helyzetet. Igen? Vécsey gróf oldalvédje. Magasabb rang. Hiszen tábornok. Hívtak minket. És mi bizakodva mentünk utánuk, hogy tartozunk valahová. Beszélnem kellett volna Vécseyvel: törjünk Komárom felé. Szegény gróf. *(Egy találomra kivett figurát szorongat a kezében.)* Ha akkor meghallgat, igazat ad nekem. Ha igazat ad, talán még ma is élne. Nem találkoztam sem vele, sem a többi tiszttel. Ez is hiba volt, nekem kellett volna kezdeményeznem. *(A figurához, mentegetődzve.)* Gondoltam ugyan rá, de már későn. Késlekedés a legnagyobb bűn. Futár érkezett. Parancs: irány Borosjenő. És onnan? És onnan?? Bemhez? A válasz kiábrándító. Nincs már sereg, nincs már Kossuth, nincs már zászló. Görgei Világosnál. Vécsey és vezérkara Nagyváradra siet az orosz elé. Miért? Följárnani a cárevicsnek a magyar koronát? Már késő. Vagy csak azért, mert az oroszok vezére gróf? Nem, ő herceg. És tábornagy. Lépcsőkkel feljebb. Mindegy. És mi? Mi meg Borosjenőnél tegyük le a fegyvert. Semmi örültség. Ez a parancs, megértette? És Andrásffy? Az én kenyeres pajtásom. Micsoda katonái voltak! Ő is? Nem, az lehetetlen! — Nem ismerik. — Szégyen. Ha tényleg elveszett az ügyünk, akkor is szégyen. *(Kiabál.)* A harcra esküdtünk, nem a megadásra! Bem apó! Miért hagyta el minket? *(Körülnéz. Egy darabig maga elé meredve ül a priccsen, majd — letéve bicskát, figurát — felkel.)* Magamban beszélek. Az örület jele? — Hát aztán. *(A kemencéhez*

kerül.) Fázom. Hitvány kis kemence, s még azt a pislákoló tüzet is hagyom kihunyni. *(Fadarabokat keresgél.)* No, ezekkel feléled. *(Éleszti a tüzet.)* Belül. Belül ez a remegés. A butykos? A butykos... *(Megnézi, fejre állítja.)* Már rég üres. Mihez kezdjek, mihez kezdjek. Hiszen van nekem teám! Jó az ilyenkor. *(Elővesz egy pléhdobozt.)* Már csak ennyi? Ha most megírom, hogy küldjenek, mikor ér az ide? Ha ideér! *(Az asztal előtt emelt hangon.)* Kértem. Egyértelműen leírtam, hogy miért ragaszkodom a bádogdobozhoz és a fél fonthoz. Nem írtam meg világosan? *(Csapkod.)* Hiszen vissza kell adnom azt a néhány lat orosz teát, amit abban a botor hitben kértem kölcsön, hogy úgylis megkapom rövidesen. Hazulról. Csomagban. Aztán sehol semmi. Másodszor már nem kérhetem ugyanattól! Különben is el vagyok zárva mindenkitől. Egyik büntetésből a másikba.— *(Öngúnnyal.)* Aztán most milyen jó, hogy egymagam vagyok ebben a cellában. Bem József tábornagynak jelentem: azt csinállok, amit akarok. Én zabari Szontágh Frigyes őrnagy, kufsteini státusfogoly! *(Keserűen nevet.)* Szalonkabátban! Ezt talán még meg tudom varrni. Húgocskáim, nagyszerű, hogy megtanítottatok rá. Kard helyett tű. Mennyit neveltünk rajta! *(Varr.)* — Mégis megfőzöm azt a teát. Még egy kicsit a tűzre. Nosza. Forrjál. *(Leveszi a tűzről a teát.)* Úgy ni. *(Iszik.)* Fölséges. Már érzem a hatását. Hopp! Ne az egészet. Maradjon későbbre is. *(Leteszi és letelepszik az asztalhoz.)* No most. Folytatni kéne. Amália. Nem Amália? Paulina? *(Nézi a levél elejét.)* Igen, igen, Paulina. Az egyensúly kedvéért. — Hogyan fogalmazzam? Jaj, csak félre ne értse. Hogy élhet valaki ilyen álomvilágban? Suppenzettel. Bizonyossággal állítom, hogy Paulina volt. Amália ilyent nem tesz. Meggondolta, mit cselekszik, mikor belerakta a csomagba? Maholnap asszony és olyan gyerek. Levescédula. Majd kiengednek a városba, amikor még az udvaron sem sétálhatok! Hogy a kocsmában beváltsam! Kéremszépen nekem van levescédulám, legyenek szívesek méltányolni. A főprofosz és a porkoláb, a kapuban cinkos mosollyal jó étvágyat kívánnak, s utánam integetnek, a markotányosnő kendőjébe törölgeti könnyező szemét. — Visszajövök, higgyék el, visszajövök. *(Szemét törölgeti.)* — Még ha ilyesmi lehetséges lenne, akkor sem oldanék kereket. Gyáván megfutamodni? Nem olyan fából faragtak. *(Amália figuráját az asztalra teszi.)* Máli, tudod, az oroszok szántsándékkal egyedül hagytak bennünket. Minden módon tudomásunkra akarták hozni, hogy addig váljunk kámforrá, amíg át nem adnak minket a császár fogdmegeinek. Paulina, neked is mondom. És nagyon meg voltak

lepődve, hogy senki sem mozdult. (*Támadólag.*) Hogy nem-e...? Tudtommal senki sem mozdult! Elhíhetitek. Részemről gyerekjáték lett volna. (*Eljátssza, amint lopakodik.*) És minden fáradság nélkül való. Hiszen Borosjenő kőhajításnyira van Belényestől. Ott pedig — tudtam jól — tárt karokkal vár az én aggodalmaktól gyötört Júliám. Mennyire örült volna, ha keblére ölelhet, s véget ér az örökös rettegés: élek-e, halok-e. — Egy kőhajításnyira, s még csak nem is inthettem neki búcsút, örökre tán. Tegyük föl, csak egy pillanatra, hogy hallgatok a muszkára, s feltűnés nélkül távozom. Vajon felismernek-e? Akkor már meglehetősen torzonborz voltam. Koszos, szakadt külső! Nem az a nyalka huszártiszt, aki Belényesről, fizikai és szellemi erőinek teljes birtokában, tisztára csutakolt lovának hátán indult a csatába! Vajon felismernek-é? Nem uszítanák rám a szelindekek hadát? Hess oláh paraszt, hess innét! No ugye, módomban sem lett volna megszökni. — Mit akartam ebből kihozni? (*A hajába túr.*) — A sógor sem maradhat híradás nélkül. Dehát múltkor már megdicsértem. Most megint dicsérjem? (*Nagyot sóhaj.*) No jó. Valóban. Ha ugyanazt írom is, rég nem tiszteltem meg vele. (*Leül.*) Jobb lenne már befejezni ezt a levelet. Mit is? (*Rágja a tolla végét.*) — Kell hozzá a levél, amelyre válaszolok. Az az egy, amit végre kaptam. (*Kissé lesajnálóan.*) Paulinától. Miért raktam el időnek előtte, fel nem foghatom. (*Előszedi a levelet.*) Nézzük. Igen. Ha a bátyám élne! Nem bújhatok ki a felelősség alól. Én. A családfő. Értve? (*Fölveszi Paulina figuráját is és Amáliáé mellé teszi.*) Paulina. — Mindig volt benned valami féltékenység. Hogy veled nem foglalkozom eleget. Kis csitri lány. (*Írja.*) „Szerintem testvérek között felhőtlen harmóniának kell uralkodnia.” Két ilyen művelt, szeretetre méltó és egyébként bizonyára boldog lény ilyen félreértések miatt álljon egymással szemben? Félreértések? Kikottyantottad, hogy Amália beteg, de arról már nem tudósítottál, hogy meggyógyult. Kis baj, kis baj. Honnan tudjam? Csak gyötörjön a kétség hetekig, mit számít az. És most melyikőtök haragszik a másikra? Te Amáliára, mert megtudta tőlem ezt a praktikádat? Na ne! Igenis megkérdeztem tőle! Most, ha majd válaszol, kénytelen lesz előttem mentegőzni. Talán el sem akarta mondani nekem a betegségét, nehogy aggódjak miatta. Nincs jobb dolgotok? (*Írja.*) „Kissé kevesebb nyakasság, kedves testvércém... Te vagy a fiatalabb, a kevésbé tapasztalt, azért kérlek téged, menj elébe Amáliának és nyújtsd a kezéd.” (*A két figurát közelíti egymáshoz.*) Nna, jöhet a befejezés. (*Gondolkodik.*) Mást nem akartam? — Legalább megírnák a kiseded nevét.

Amália mint anya! Ei sem tudom képzelni. A kicsi, reményilem, Frigyes lett. Ma már aligha írok a sógoromnak. Mindig ugyanazt? Jól meg kell gondolni, hogy mit. És hogyan. *(Fölkel.)* Júlia! Gondolataim elszállnak a semmibe. Júlia! Rég nem vette kezébe a tollat. *(Fölvesz egy levelet.)* Milyen szép mélylila ez a bodzatinta. — Csak nincs valami baja? *(Rakosgatja a papírjait.)* Na itt van a vallomásom. Máli, ezt nektek még fel sem olvastam! „Amikor Szontágh a legénységgel együtt dezertált Tarnopolból, kivett a kórházi kasszából — amely rá volt bízva mint kórház-parancsnokra — 480 pengőforintot, s magával vitte a legénység ellátására. Hagyott az ezrednek levelet, amelyben ezt a körülményt leírta és felhatalmazást adott, hogy a 480 forint ellenében kárpótlásként rájuk testált holmijával rendelkezzenek.” — Hát nem tiszta ügy? Mégis a fejemre olvassák. — Na nézzük tovább: „Hazaszeretetből, újságok és küldemények által félrevezetve —” Hahaha! Az írrok! Méghogy „félrevezetve”, ezt én sohasem mondtam! — Kiszáradt a torkom. Lötyög még a butykosban valami? Neem? Persze, már megnéztem egyszer. Ha ma nem a porkoláb hozza az ételt, annak az ifjoncnak adok pénzt. Ő talán nem issza meg előlem. Adok, ha van. *(Nézegeti a bugyellárisát.)* Hajaj! Most mit mondjak? — Hát akkor azt a kis maradék teát. *(Megissza.)* Szóval mi is a bűnöm? Ezerszer olvasom, akkor sem tudok belelátni a lelkivilágukba. *(Előveszi az ítéletet.)* „Részvétel felségárulásban, esküszegés, bűnszövetségben elkövetett dezertálás, kincstári pénzek” böböböbő. Szélvész! Micsoda bűnöst vittél a hátadon! Az ám, a lovam. *(Előveszi a ló figuráját.)* Amália, te nem ismerted. A szolgálati lovam. Mindig mondtam, hogy ügyes trapper, de rakoncátlan. Mindjárt ismeretségünk másnapján majdnem életveszélybe sodort. Szakadék szélén, éppen szakadék szélén akarta nekem demonstrálni, hogy nem tűr meg a hátán.— Betörtem a nyeregbe. Korbáccsal. Anélkül nem megy. Tudnia kell, ki az úr! *(Gonoszul.)* Próbáld ki a férjeden. Hatalmad lesz fölötte! — Szélvész, hol lehetsz? Ha osztrák vetett szemet rád, dobd le, taposs rá! — Akkor is. *(Az asztalhoz megy és ír.)* „Kérlek, írd valamilyen újat, körödről, reményeidről, multságaid felől, úgy mint rokonainkról stb., továbbá minden régi barátom felől és ne tégy úgy, mintha nem tudnád, hogy engem minden érdekel.” *(Aláírja.)* 1851... *(Összehajítja és borítékba teszi a levelet. Megint a figurához fordul.)* Júlia! Hol van Júlia? Mind egyforma. Pedig úgy látom magam előtt, mintha élne, mintha mindjárt megszólalna. És ha nekikezdek faragni, mindig másra sikeredik. No jó. Van

időm. *(Nevet.)* Valakire hasonlít. Valaki másra. — Amália. Hozzád beszélek. Te mindig megértő voltál. Szegény bátyám, haláláig nem tudott megbarátkozni azzal a gondolattal, hogy Júlia és én házasok vagyunk. Amikor kételyeit megfogalmazta, vettem magamnak a fáradságot olyan hidegnek és szenvtelennek mutatkozni, ahogyan csak lehet. Tudja meg a világ, hogy erről nem szabad mindenféle sanda célzásokkal beszélni. Senkinek sem! Az nem elég, hogy Isten előtt köttetett? Azt mondod, Amália, hogy nem ez volt az első eset, amikor lángoló szerelmemről adtam híradást? A szavak ugyanazok voltak, csak a személy változott? Hát igen. Visszatekintve hódításaim sorára, melyik tartott tovább egy báli szezonnál? Míg mostanra meg nem állapotam. *(Hosszan elgondolkodik.)* — S akkor jöttek — a káplár, meg két közlegény —, hogy vezessem őket haza, harcolni a szabadságért. A magyarok Istene küldte őket! Megálltam az ablakban és kinéztem. Sötét volt a város, csöndes a garnizon. Semmi sem korlátozott. Csak hevesen dobbanó szívemre hallgattam és tettem amit tennem kellett. A hazáért. *(Az ablakba áll.)* Micsoda ellentét! Az akkor és a most! *(Visszafordul.)* Ez több, mint nyomorúság! *(„Amáliához”.)* Tudod, igazából miért kínlódom? Mert Júlia mindent, ami rám vonatkozik, kétszeresen él át. Ha nem lenne... mit mondok? Ha nem lenne, kevesebbet szenvednék. És ha én nem lennék az ő számára, nem ismerné a bánatot, a gyötrődést. Ám lehet azt a belényesi tizenegy napot elfelejteni? Biztosíthatlak róla teljes őszinteséggel, Málím, életemben akkor voltam igazán boldog. Az álom szép volt, az ébredés borzalmas. Te vígasztaltad Júliát, te drága húgom. Szeret téged és ismer, anélkül, hogy valaha is látott volna. Ne vedd zokon, hogy ő nekem még drágább, mint te, mert — hidd el — ha szabad lehetnék, őt boldogítva lennék igazán boldog. Hat éve nem voltam otthon. Hat éve nem láttalak benneteket. Elsőbben azért, mert nem volt annyi pénzem, hogy Pestre utazzak, hiába kértem tőletek kölcsön. Nem hittétek el, hogy egy huncut vasam sincs? Gondoltátok, ha nem könnyelműsködöm, ha nem szórom fölöslegesen a pénzt, bizonytalán útra kelhetek? Vagy? Hát nem. Hiába voltam frissen kinevezett arany bojtos katonatiszt! Fülíg el voltam adósodva, s nem azért, mert... Aztán meg, eh, mit magyarázzam. Most már úgyis mindegy. Miért nem jöttetek Aradra, azt viszont el nem képzelhetem. Mint a gyerek, vártalak benneteket nap mint nap. Mind a kettőszázharminc bajtársam örvendhetett már családtagjainak, legalább egyszer, én csak álltam, s néztem hogyan örülnek mások. És a leveleim. Egyre sem válaszoltatok! S

amikor megírtam, elég pontosan megírtam, hogyan jöhetnétek a legolcsóbban, a legegyszerűbben Aradra, Szolnokig vonattal, onnan bérelt kocsin, akkor... Nos, ajánlatomra azóta sem válaszoltatok. Persze ide már nehéz. Ide, a világ végére. De legalább sűrűbben lennétek híradással, s figyelnétek a szavamra. Nem értitek? Leveleitek számomra annyit jelentenek, mint a folyó fölé nyúló ág a már-már vízbe fúlónak. Még imént is milyen büszke voltam rá, ám mit ér, hogy egészséges vagyok? Borzalmas tudni valamit, akarni valamit és mégsem tehetek semmit sem. Még egy nyomorú fűszálat sem téphetek le! Láttad, amikor lehajoltam érte? Gondold el: a legboldogabb ember, egészséges, erős, fiatal, hirtelen, máról-holnapra elveszíti a szabadságát, még szelleme szárnyalását is fékezik a falak... A falak. — Napok óta semmi kopogás. Hol marad a jelbeszéd: jól vagyok, bízzál. Kiszabadulunk. *(Fülét a falhoz tapasztja, majd néhányszor kopogtat, és újra figyel.)* Elvitték? *(Sebesen kopogtat.)* Ember, jelezz! Mit tudsz Andrásffyról? Átlépték a határt? Jönnek? *(Szünet után teljes hangerőből.)* Andrásffy! Nem tudom jobban lekopogtatni! *(Vár, majd fel-alá járkal.)* Ez a süket csönd megőrjít. *(Öklével a homlokát ütögeti.)* Ne, ne. Maradj nyugodtan. Ne dőlj be nekik, ezt akarják! Teljesen kikészíteni! Dühöngő örültté vagy engedelmes jámbor báránnyá tenni. Emberi ronccsá, aki türelmesen kivárja, míg lepedőben viszik ki innét. Zeng a cella, ember! Kimondtam a nevét? *(Körülnéz, hallgatódzik.)* Talán nem hallotta senki sem. — Jobb, ha leülök és írok a sógoromnak. — Nem. Ilyen izgatott lelkiállapotban még meg találom sérteni. Inkább faragok. Ennek a törött lábúnak új lábat csinállok. A munka lecsillapít. *(Nézegeti a bábút.)* Nem bírta az utazást Aradtól Kufsteinig. *(Kitör.)* Miért nem bírta? Tűzre vele! *(Bedobja a tűzbe.)* — Papírt kérek, sok-sok levélpapírt, hogy megírhasam a csaták igaz történetét. Ha nem kerülnék ki innen élve, akkor is tudja meg a világ az igazságot Bemről, a hadjáratokról, a küzdelemről a zsarnokok ellen. Papírt! — *(Hirtelen józanul.)* Ha adnak. Levélpapírt adnak, felül a börtön képével és a sorszámmal. Hogy a magas cenzúra kistrigulázhassa: ezt is láttuk, ezt is láttuk, ezt is ki kell dobni! *(Ismét kitör.)* Belém fojtják a betűt! Istentelenek! — Csak ne ragadtassam el magam. Elém dobták a kesztyűt. Túl kell élnem őket! *(A székbe kapaszkodik. Nehezen lélegzik.)* Amália. *(Felveszi Amália figuráját.)* Hiszen én, ha erősen gondolok valakire, meg tudom teremteni vele a kapcsolatot. Akár sok száz mérföldön át is. Különleges tulajdonságom ez. Kipróbáltam.

Nemegyszer. *(Amália figuráját az asztalra teszi, s a falnak támasztja.)* Amália. *(Eljártssza.)* A szobában ülsz, az ablak mellett. Kezedben kötés. Kis sapka lesz a fiadnak. A nap, a lenyugvó nap még besüt a függönyök között a szobába. Máli. Kedves Máli! Leteszed a kötést a tűkkel, a kezed az öledben, s kifelé figyelsz. Érzed? Most kapcsolódik össze a lelkünk. Most! — Nem megy! Túlságosan felizgattam magam! *(Felalá jár.)* Csillapodj. Csillapodj. — *(Megáll az asztal előtt, majd hirtelen kezébe ragadja és rázza a figurát.)* Beszélj! Miért nem írsz? Lehetséges az, hogy ennyi ideje egy sort sem kaptam tőled? *(Lecsapja a figurát az asztalra.)* Jaj, csak nem törtem el! *(Megersimogatja a bábút.)* Ne haragudj, nem akartam. *(Végigsimítja a homlokát.)* Nem létezik! — Máli! Ismerlek annyira, hogy ne higgyek a hallgatásodban! *(Kezébe temeti az arcát, aztán — az ujjain keresztül — lassan felnéz a figurára.)* Te. — Tee! — Lehet, hogy leveleid elzárva tornyozódnak az irodában? — *(Az ég felé rázza a karját.)* Hát persze! És én kételkedtem benned! Hogy eddig erre nem jöttem rá!... Tényleg az életemre törnek. Összeáll a kép! Előbb a cellatársam, aztán az alattam senyvedő bajtársam, aztán a csomagok, most már a levelek is. Csak finoman, apró lépésekkel. Ha nem kapok választ előbb az egyiktől, aztán a másiktól, majd csak abbahagyom az írást. S aki nem ad jelt magáról, nem is él. Így költik halálhíremet, mielőtt még igazán meghaltam volna! Ennyire félnek tőlem? — Megfojtanak! A gazemberek! — Megfojtanának! Nem, nem, ezt nem hagyhatom! *(Az ajtónak ront és öklével üti.)* A leveleket! Követelem! Nincs joguk! Értik?! Nincsen joguk hozzá!

2. jelenet

Porkoláb *(megforgatja a zárban a kulcsot, a felhozott priccset a hátára kapja és berúgja az ajtót):* Hátrább az agarakkal. Nincs egyedül.

Szontágh *(konokul, vészjóslóan sziszegve):* A leveleim! Követelem a leveleimet!

Porkoláb *(a priccset a cella közepére teszi):* Majd elmúlik. *(Megtörli a homlokát, aztán hátraszól.)* Tisztelendő úr! Itt vagyunk.

Czuczor *(hátán batyúval megáll az ajtóban):* Itt?

Porkoláb: Nem az egekben, csak itt a földön. Ez a parancs. Boldoguljanak egymással az urak, ahogy tudnak. Hahaha! *(Elmegy.)*

Szontágh és Czuczor (*mereven nézik egymást*).

(*Függöny.*)

Vége az első felvonásnak.

MÁSODIK FELVONÁS

(Az első felvonás folytatása térben és időben.)

Szontágh (hosszan méregeti Czuczort): Miért küldték a nyakamra az urat?

Czuczor (a batyut leereszti a lába elé és kendővel megtörli a homlokát).

Szontágh: Tisztelendő vagy státusfogoly?

Czuczor (kifulladásra): Mind a kettő. Jöhetek beljebb?

Szontágh: Úgyis jön.

Czuczor (előrelép és a batyuját a priccsre teszi): Ez az enyém?

Szontágh: Ha ittmarad...

Czuczor: Megengedi, hogy egy kicsit leüljek? Kifulladtam. Ennyi lépcső. (Leülne, de mégse.) — Bár én vagyok az idősebb... Nevem Czuczor Gergely. Bencés és státusfogoly. (Nyújtja a kezét.)

Szontágh (nem mozdul): Bencés, tehát katolikus. Miért küldték?

Czuczor: És az urat hogy' hívják? Mondtak nevet, de nem hallottam jól.

Szontágh: Dehogynem. Tudja. Hiszen küldték.

Czuczor (visszahúzza a kezét): Hoztak, ténsuram, hoztak. Nemrég. Szekéren, messziről. Bedugtak egy oduba, s azt ígérték, rövidesen jobb helyem lesz. Ez a jobb hely.

Szontágh (elbizonytalanodik): Akkor miért nem ül le?

Czuczor (letelepszik, de mindjárt fel is kel, mert a priccs szét akar esni alatta).

Szontágh (felélénkülve): A gazemberek. Addig üljön az enyémre. Megnézem. Ha tudom, megjavítom.

Czuczor: Ért hozzá? (Leül Szontágh priccsére, de előbb odébbteszi az ottmaradt figurákat.) Segítsek?

Szontágh: Ugyan. (Gyorsan a priccs alá rakja „Paulinát”, „Amáliát” és „Bem apót”).

Czuczor (a figurák után néz): Milyen ügyes. Ezeket –

Szontágh (akarattal félreérti): Még meg sem csináltam és már dicsér.

Czuczor: Mester...

Szontágh *(közben összeüti a priccs eresztékeit egy széklábbal, amelyet a tüzelőből húzott ki):* Semmiség. A tábori élet sokmindenre megtanítja az embert. Szóval szekéren. Messziről.

Czuczor: Nemrég. Most már a második versemért ítéltek el.

Szontágh: Hallott dörömbölést az ajtón?

Czuczor: Most?

Szontágh: Amikor feljött.

Czuczor *(nem néz Szontágh szemébe):* Nem tűnt föl különösebben. Budán, az Újépületben így jelezték a foglyok, ha akartak valamit. Messze volt az őr.

Szontágh *(láthatóan megkönnyebbülten):* No, próbálja ki, mit tud egy rangja-fosztott őrnagy.

Czuczor *(megpróbálja a priccset):* Remek, őrnagy úr, igazán remek. „Ez jó mulatság, férfimunka volt.”

Szontágh: Mondom: semmiség. — A nevem németesen hangzik: Szontágh, Szontágh Frigyes, de magyar nemes vagyok, zabari előnévvel. Magyar nemes, sőt nyakas kuruc. — Nem azért tették ide a tisztelendő urat, hogy megtörjenek?

Czuczor: Faltörő kos a vár ellen? Én költő vagyok. — Két versemért ítéltek el. Mind a kettőt ma is vállalom. Bizonyára hallotta a Riadót.

Szontágh: Lehetetlen, hogy ne olvasott volna a hazajövetelünkről.

Czuczor: És azt ismeri-e? „Itélőszék előtt. Hogy hazámat ne szeressem, / A bitorlót meg ne vessem: / Hatalom nem teheti!”

Szontágh: Kifáradt.

Czuczor: Ha nem kapok levegőt, akkor is mondom, hogy eloszlassam a kételyeit.

Szontágh: Van folytatása?

Czuczor: „Hogy hazámat megtagadjam, / Megvetés jelét hogy adjam: / Azt se követelheti! / Főbe löhet, nyakasztathat, / Bitófára fölakaszthat, / Ő erősebb, tegye meg!”

Szontágh: Szép. Ténsuram írta? Hm. *(Elismerően bólint.)*

Czuczor: És a vége: „De az érzelem honában, / Keblem titkos templomában: / Én urat nem ismerek!”

Szontágh: Kár, hogy pópista.

Czuczor: Szontágh úr Kálvin vagy Luther követője?

Szontágh: Eretnek és kész. Mit számít az egy pápista szempontjából?

Czuczor: Semmit, semmit. Csak. *(Nagy sóhajjal felkel és a falat kezdi vizsgálgatni.)*

Szontágh *(gyanút fog):* Tisztelendő uram, egyszeribe milyen fontos lett az a fal. Erősítést vár tőle?

Czuczor: Mondtam, néhány napig lenn voltam egy oduban. Penészesek voltak a falai. *(Lassan, tapogatva halad az ajtó felé.)* Őrnagy úr, megnézte már, milyen bevésések találhatók a falban?

Szontágh: Jobban érdekel – *(Elharapja a szót.)*

Czuczor *(derülten nézi Szontághot):* Nem szoktak innen-onnan kopogtatni?

Szontágh *(felkapja a fejét):* Azt akarja mondani, hogy én –

Czuczor *(továbbhalad az ajtóhoz):* A kopogtatás a foglyok nyelve. — Nézze csak! Jól látom?... Az hát!

Szontágh *(odamegy):* Hadd lám. *(Ő is nézi az ajtót.)*

Czuczor: Ne takarja el a világosságot. Kazinczy! A nagy Kazinczy! Nézze, bekarcolta. Itt raboskodott! *(Szemét törölgeti.)*

Szontágh: Hm. Jól értem? Kazinczy?

Czuczor *(meglepődve):* Igen, Kazinczy. *(Kapcsol.)* Nem Lajos, a tábornok, hanem az apja.

Szontágh: A tábornok nem is lehet. Aradon kivégezték. Ott voltam. — Nem tudom kivenni a betűket.

Czuczor: Segítek. No lássuk. *(Előbb magában, majd ujját követve hangosan olvassa. Célszerű, ha a dátumokat előszörre csak „anno” megjegyzéssel morogja)* FRANC. KAZINCZY HUNGARUS a VI [sexto] Jul[ii] 1799 [millesimo septingentesimo nonagesimo nono] ad 30 [tricesimus] Junii 1800 [millesimus octingentesimus]. Tehát Franciscus, vagyis Ferenc. Magyar. 1799. július 6-ától 1800. június 30-ig. — Komáromban még találkozhattam vele. A nyelvújító. A magyar irodalom megszervezője. Látja, egy ilyen karcolás milyen gondolatsort ébreszt? Egyszeriben nincs az ember egyedül. Könyvek garmadája, könyvtárak hűvös csendje... Szontágh úr. Eleget harcolt.

Nem ülne be az Universitas könyvtárába? Majd. Csak próbaképpen. Hátha talál hasonló hősre.

Szontágh: Jó, én is olvasok. A könyvtár számomra mégis távoli, idegen világ. Nem hiszem, hogy valakit is ismernék azok közül a pennaforogatók közül, akiket Czuczor úr akár órák hosszat fel tudna sorolni. Ámde vajon ők ismernek-e engem? Engem, aki arra esküdtem föl, hogy megvédjem a hazámat, benne őket is.

Czuczor: Hogyan ismerhetnék? Csak akkor ismerhetnék, ha valaki megírná ténsuram életét, és azt ők elolvasnák. Ha mi, a tollat forogatók, nem örökítenénk meg a katonák hőstetteit, ugyan ki emlékezne Leónidaszra, vagy Nagy Sándor nevére? Ha egyszer kiszabadulok innét, s talán lejegyzem én is fogságom naplóját, mint a nagy Kazinczy, olvashatják majd széles e hazában Szontágh Frigyes honvéd huszárőrnagy dicső tetteit. Ám ha nem veszem magamnak a fáradságot, ugyan ki fog emlékezni ténsuramra?

Szontágh (*sértődötten*): Én is meg tudnám írni, ha akarnám, de hányan olvasnak könyvet? Az emberek viszont meghallgatják az öregek visszaemlékezéseit! Nincs olyan család az országban, amelynek ne lenne valamilyen köze a szabadságharchoz.

Czuczor: Ez igaz.

Szontágh: Bizonyos vagyok abban, hogy a piski csatára kunyhókban és városon sok-sok száz ember emlékezik ma is. És bajtársaim, akik szerencsésen kikerülték a börtönöket, ébren tartják az én emlékezetemet. Már a bölcsőben...

Czuczor: Nana.

Szontágh: Ez több, sokkalta több, mint ha valaki a lugasban átolvasson egy-egy kései híradást 49 eseményeiről. Legfeljebb a méhek dongnak körülötte. Nem, ez nekem kevés. Persze, ha akarja és tudja, megírhatja. Hiteles helyről, tőlem hallaná.

Czuczor: Ehhez csak az kell, hogy papírom legyen.

Szontágh: Papír! Hiszen ha lett volna, már magam is nekiláttam volna. (*Némi gúnnyal.*) Talán tisztelendő úrnak adnak.

Czuczor: Nem adnak inkább, mint ténsuramnak. Gondolom.

Szontágh: Én meg — no jó, inkább nem tételezek föl semmit sem.

Czuczor: Ne tegye. Különben papír nélkül is elmondhatja. Szívesen hallgatom.

Szontágh: Szívesen?

Czuczor: Tanulok belőle. Azt, amiből kimaradtam. Ha nincs ellenére, kezdjük mindjárt in medias res: miért lett katona?

Szontágh (*felcsattan*): Mi ez? Gyóntatás?

Czuczor: Nyugalom, nyugalom. — Nem kérdezhetem meg, miért lett katona?

Szontágh: Miért. Mi másért, mint az előmenetelért, a kitüntetésért, a rangért. Életcél. Tartalom. Még a szerelemnél is több. (*Zavartan törli meg a homlokát.*)

Czuczor: „A szerelem, a szerelem, / Sötét verem.” Ezt viszont nem én írtam, hanem Petőfi.

Szontágh: Petőfi. A nemzeti dal. Egy éjszaka megtanultam.

Czuczor (*kétkedően ingatja a fejét*).

Szontágh (*ismét korábbi hangján*): Népköltő. Azt hiszem, találkoztam vele Bem apó táborában. Látja, ő nem csak a tollat forgatta a kezében. Példát mutatott mindenkinek.

Czuczor: Értem. Többet ért, mint az írás.

Szontágh: Példát mutatott annak is, aki nem tudta olvasni egyetlen sorát sem.

Czuczor: „Hol sírjaink domborúlnak / Unokáink leborúlnak...”

Szontágh: Ismerős.

Czuczor: Azt mondta, hogy egy éjszaka megtanulta.

Szontágh: Úgy van, úgy van, már emlékszem.

Czuczor: Aki ezt a verset megtanulta, nem lehetett csupáncsak azért katona, hogy csillogjon a bálokon. Mégis, mi volt választásának a mélyebb értelme?

Szontágh: Mélyebb értelme? Már úgyis ferdén néztek – (*Hirtelen nagyon ellenségesen.*) Vájkálna lelkem legbensőbb zugaiban? Azt már nem hagyom.

Czuczor: Nincs jogom gyóntatni.

Szontágh: Hát nincs. Alig melegedett meg, máris térítene. (*Nagy lélegzettel.*) Én tiszta –

Czuczor: Jó, jó. Ne értsen félre. Csak többre tartom azoknál, akik beérik a felszínnel. Többre. Sokkal többre.

Szontágh: Többre? Hm. Nos hát. Kérdezzen.

Czuczor: Volt valaki a családban? Példakép. Egyenruhában.

Szontágh: Apám világeletében csak kereskedett. Rossz nyomon jár, tisztelendő uram.

Czuczor: Várjon. Ki fogom találni.

Szontágh: No.

Czuczor: Megvan. Cherchez la femme? *(Némi gúnnyal figyeli a hatást.)* Nem, mégsem?

Szontágh *(komolyan):* Pedig van benn igazság. Egy lény volt csupán, aki éppoly forrón kívánta felemelkedésemet, mint én magam.

Czuczor: Kérdezhetek tovább?

Szontágh: Kérdezhet. Úgysem találja ki, hogy ki volt az.

Czuczor: Amolyan, hm, akinek tetszett a csillogás.

Szontágh *(kivágja mint trompfot):* A nővérem.

Czuczor *(meglepődve):* A nővére?

Szontágh: Azt mondtam, hogy a nővérem?

Czuczor: Azt. Miért? Nem a nővére?

Szontágh: Miért ne lehetne a nővérem, az úrnak igazán mindegy.

Czuczor: No igen. Úgy szokták mondani: a cousinom. Nemde?

Szontágh: Gúnyolódik az úr? *(Felegyenesedik.)* Nem tűröm a kétértelmű célzásokat. Korábbi cellatársam kétségbe merete vonni Amáliával való kapcsolatunk őszinteségét és tisztaságát. Hamar megtanulta tisztelni az öklömet.

Czuczor: Szontágh úr!

Szontágh: Ami számomra szent, azért én ma is megverekednék. Szeretném reményleni, hogy nem úgy értette...Tudja meg, ő igazi honleány. Sorra küldte tudósításait a lázban égő Pestről. Ezek nélkül tán el sem indulok. Honleány, igazi honleány. Leghőbb vágya volt, hogy tiszt legyek.

Czuczor: Én nem azért írtam le: „riadj, magyar, riadj”, mert mindenáron azt akartam, hogy az én soraimat olvassák, hogy engem dicsérjenek, hogy nekem adják a babérkoszorút. Én a hazámért, a hazámat féltve biztattam tettekre magyar véreimet.

Szontágh *(elgondolkodva):* Tettekre. Hm!

Czuczor: És akkor kiderül, hogy a hivatásos katona nem a hazáért harcol, hanem az aranyozott kardbojtért. És közben lenézi a nyomorult civileket. Lenéz engem.

Szontágh: Hogy én nem a hazámért harcoltam? Hát miért jöttem haza? Méghozzá nem is akárhogyan! *(Fenyegetőn közeledik Czuczorhoz.)* Ha nem tekinteném...

Czuczor: Nem tudja elviselni, hogy más vagyok? Ha nem tekintené papi mivoltomat és öregségemet, most megvívna velem, hogy véremmel mossá le a sértést. Nevetséges.

Szontágh: Szózuhatag. Tettek helyett is szózuhatag. Ebből én nem kérek. Magyarázatot követelek. *(Küzd magával.)* Legalább követelhetek magyarázatot. Nem?

Czuczor: Nem nekem kell magyarázkodnom, Szontágh úr, maga fejezte ki rosszul magát, amikor úgy állította elém a katona pályáját, hogy abból kihagyta a királyt és a hazát.

Szontágh: Nem hagytam ki, de az teljesen magától értetődik.

Czuczor: Két rab öltre megy. Én nem értem meg a katonát, a katona nem érti meg a civilt? Ennyire mély közöttünk a szakadék?

Szontágh: A királyra esküdtem föl, a királyért harcolok. Ebbe belefér az, hogy szeretném, ha előléptetnének, ha dicsőséggel állnám meg a helyemet. A katonaság is szakma. Czuczor úrnak is jólesik, ha megdicsérik az olvasói.

Czuczor: A királyra esküdt föl. Melyik királyra?

Szontágh: A mindenkori magyar királyra. Vagyis az alkotmányra. Én katona vagyok, nem politikus. *(Leereszkedik a priccs sarkára.)* Nem politikus. *(Tenyerébe támasztja az állát és messzire révedez.)* Nem csűröm-csavarom a dolgokat. A király az király. A haza az haza. A hazát pedig minden erőmmel meg kell védenem. Minden erőmmel és minden tudásommal.

Czuczor: És ez meddig tart?

Szontágh: Hogyhogy meddig tart?

Czuczor: Addig, amíg szabadlábbon küzd az ember, vagy akkor is tart, ha rab?

Szontágh: Ez addig tart, amíg élek.

Czuczor: És ha minden erőmmel és minden tudásommal kell védenem a hazát, nem lenne kötelességem a hazámmal szemben is az, hogy mielőbb szabadlábba kerüljek? Nem úgy tehetnék többet, sokszorosán többet a hazáért? Gondolkodjon el ezen, Szontágh úr.

Szontágh *(meglepődve bámul Czuczorra).*

Czuczor: Szontágh úr, egymásra vagyunk utalva. Nem lenne jobb, ha nyugodtan viselnénk el a körülményeket? Jó magaviselet közelebb visz minket a szabaduláshoz. Mit tenne most a kérvénye mellé jópontnak?

Szontágh: Milyen kérvény mellé?

Czuczor (*erősen szembenéz Szontághgal*): Kérvény.

Szontágh: Hm. Arra várhatnak. Ferenc József, amíg nem kényszerítik, nem fog kegyelmet osztogatni, de a világ máris megszorította. Én nem hajtottam meg a fejem előtte, mégis átváltoztatta a kötél általi halálról szóló ítéletet vasban töltendő várfogságra. Aztán. Nem írtam egy sort sem, érti? Egy sort sem! S elengedte azt, hogy vasban töltsen le a 18 évet. Sőt. Rajtam volt a legrövidebb ideig a bilincs. Aki hajbókol, könnyűnek találhatik. Akinek gerince egyenes, még legyőzötte is, azt inkább tisztelik. Vagy legalábbis tartanak tőle.

Czuczor: Tartanak tőle? Most, amikor mindennek vége?

Szontágh: Vége? Most nem bírtunk a sokszoros túlerővel, ám lesz ez még másként is. (*Felemeli a hangját.*) Kossuth, Bem, Perczel, Mack József (*Patétikusan.*) vagy...

Czuczor: Vagy?

Szontágh: Vagy akárki. Nem mondok több nevet.

Czuczor (*nyugtalanul*): Pszt! (*Az ajtó felé jelez. Halkabban.*) Amíg az országot Kossuth vezette, amíg éltek a nagy vezérek, s annyi hős, a győzelem nem sikerült. Akkor most miben reménykedhetünk? Hogy a szélrózsa minden irányába szétfutottak majd felszabadítanak bennünket a rémuralom alól?

Szontágh (*pillanatra értetlenül néz Czuczorra, de azért folytatja*): És még hányan állnak ugrásra készen a határokon! Meglássa, ki fognak szabadítani minket!

Czuczor: Egyszer. Talán. Nem akarom kétségbe vonni. — Mégsem tartom fölöslegesnek a kérvényt.

Szontágh: Nem nekem kell kegyelmet kérnem – (*Dacosan vállat von, majd hosszan kinéz az ablakon*): Hozzák a postát.

Czuczor: Azt látni innét? (*Az ablakhoz megy.*) Jobb a szeme, mint az enyém. — Ez a vihar sohasem csillapodik? Nézze, Szontágh uram, ide is befújta. Rés van az ablakkeret mellett. Csak kicsi rés, de van. (*Közelebbről is megnézi, majd visszafordul.*)

Látja? Már itt a padlaton a csíknyi hó. Nem szép nagy téli hókristályok, hogy gyönyörűség lenne a csillogásukat nézni, csak olyan, olyan kis aprócskák. (*Lehajolna, de nem hajlik a dereka, erre lábával simítja el a hócsíkot.*) Haj, mi lesz itt még, hiszen rég tavasznak kellene lenni! — (*Szinte melleleg.*) Én, amikor a bírák előtt aláírtam a kihallgatási jegyzőkönyvet, egyúttal kegyelmet is kértem. Szontágh úr gondolom szintén. Ez szinte szokás.

Szontágh (*meglepődve*): Igen, igen, de... — Formalitás.

Czuczor: Nem elhanyagolható formalitás.

Szontágh: Gondolja, hogy volt hatása?

Czuczor: Kiderül. Hivatkozni kell rá és meg kell ismételni.

Szontágh (*hosszan elgondolkodik*): Hm. — (*Felélénkülve előszedi a figurákat.*)

Azért mégis a piski csata volt a legnagyobb esemény. Látja a kezemben ezt a figurát? Ez lesz Puchner osztrák generális.

Czuczor: És a többi az ágya alatt?

Szontágh: Azok is majdnem mind parancsnokok.

Czuczor: És most? — Mit kezd velük?

Szontágh: Lejátszatom velük a csatát. Ez lesz a híd a Sztrigy felett. — Nem jó. Valami mást. (*Keresgél a fadarabok között.*)

Czuczor: Mikor ér föl az emberünk a postával?

Szontágh (*szándékosan nem figyel Czuczorra, a hangját is felemeli*): Ez a darab — székláb. Összetört szék lába. Leselejtezték. Pedig milyen jó lett volna széknek a cellákba. Akár ide is. Másodiknak.

Czuczor: Az ám. Másodiknak.

Szontágh: Ezek nem törődnek az emberrel. Sebaj. Ez lesz a híd. (*Gondosan elhelyezi a fadarabot.*) Sokáig nem bírtunk az osztrákokkal. Sőt. Ha én nem állok ott, futás, vad menekülés lett volna belőle!

Czuczor (*ágaskodik, figyel kifelé*): Pedig én is láthattam volna, amint felfelé kaptatott a dombon. Vagy nem lenne levél? Számításom szerint közelesen meg kell, hogy kapjam.

Szontágh: Milyen levelet vár?

Czuczor: Valami híradást a kérvényemről.

Szontágh: Úgy. *(Belekezd a csata lejátzásába.)* Erre van Szentandrás. Mögöttem. Itt álltam én a századommal. Lovam fújt a türelmetlenségtől. Várni. — Egyszerre: — Ne fuss magyar! Nincs híd! Nincs haza! — hallom Bem apó hangját. Embereink mint a süketek. Csak jöttek visszafelé. Hátra arc! Sorakozó! Vissza a csataterre! S akkor Bem a tüzérséggel. Egyszeribe' csönd lett odaát.

Czuczor *(az ablaktól lassan Szontágh mögé kerül és elmerülten figyeli ténykedését).*

Szontágh *(térdelve húzogatja a figurákat):* Az öreg Puchner akár rekedtre ordíthatta magát. Elfogyott a lőszerük. Mi az, csak nem hátráltok? Látja? Menekülnek! Mi pedig? Így ni.

Czuczor *(rábök a lábával az egyik figurára, mert nem tud lehajolni):* Ez ki?

Szontágh: Vigyázzon. Az én vagyok.

Czuczor: Értem. És aztán? Mi történt azután?

Szontágh: Újra előre a hídra, át a folyó fölött. Rohamra honvédek! Czeucz, Kemény, Bethlen az élen. Mi átgázolunk az úszó jégtáblák között. Innen, oldalról törünk rájuk. Én elől, kivont karddal. Futnak a császáriak! Fegyvert, bornyút eldobálnak. Miénk a híd, a csatater! *(Egészen beleizzadt. Kézfejjével megtörli a homlokát.)* Hát lehet ezt elfelejteni? *(Felnéz Czuczorra.)*

Czuczor: Mikor is történt?

Szontágh: 1849. február 9-én.

Czuczor: És nem fázott meg a jeges árban?

Szontágh *(kelleetlenül):* Orvosunk tüdőgyulladást állapított meg, s hiába állítottam, hogy nem érzem magam betegnek, hátraküldött a tartalékba. *(Megint beletemetkezik a csatába.)* Ha nekem, nekem akkor nem sikerül a honvédeket visszafordítani!

Czuczor: Sokan meghaltak ott. Sok derék vitéz. Ugye? De legalább volt értelme. Reménylem.

Szontágh: Kétkedik a hősökben?

Czuczor: Ha kritikátlanul dicsérné őket, az kétkedést szülne. Én hinni szeretnék bennük.

Szontágh: Talán jobb lett volna nekem is elesni akkor, a harc tetőfokán. Örök dicsőség.

Czuczor: Pillanatnyilag nagyobb dicsőség lenne, ha innen kijutnánk valahogy.

Szontágh: Csak nem szökésre gondol?

Czuczor: Pap vagyok, ám megkísértett az ördög. — Nem, nem, ahhoz én már öreg vagyok.

Szontágh: Öreg ember nem vén ember.

Czuczor: Ha nem lenne ez a szék szétesőfélben, rá mernék állni. Jobban kilátnék. *(Ismét kinéz.)* Láttá? Nem? Hiszen ténsuram fedezte föl, hogy jön a posta.

Szontágh *(a figurákat rendezgeti):* Láttam. *(Szórakozottan.)* Láttam. Mit láttam?

Czuczor: Ebben a szélben csak nem állt meg a kapunál? Nem engednék be? *(A rácson át megpróbálja kinyitni az ablakot, hogy jobban lelásson.)* Befűtta a hó az üveget. *(Kinyitja az ablakszárnyat, a szél kitepi a kezéből, besüvölt a vihar, a hó.)* Ténsuram, segítsen!

2. jelenet

Porkoláb *(belép):* Tisztelendő uram, szökünk, szökünk? *(Becsukja az ablakot.)* No majd gondoskodom róla, hogy ne férjen ki még a keze sem!

Szontágh *(éppen indult, hogy segítsen Czuczornak):* Miért ne férjen ki? A hatalom még ebbe is beleszól?

Czuczor *(a porkolábhöz):* Uram, én és a szökés. Eddig még semmi panaszuk sem lehetett a magaviseletemre.

Porkoláb: Eddig nem.

Szontágh *(maga elé):* Nem is lesz.

Porkoláb: De az ilyesmiket nem szeretjük. Nem hallottak még olyanról, hogy valaki éhenhalt a börtönben? Vagy leesett a lépcsőn? Vagy kizuhant az ablakon? Vagy maradjunk a mi esetünknel: szökés közben lepuffantották? Hahaha! Váltig csodálkozom, hogy nem a Kossuth-kutya próbálkozik a kereket oldással. Hiszen tisztelendő urat azért költöztettük ide, hogy vigyázzon rá!

Szontágh *(felcsattan):* Vigyázzon? Tehát mégis kém? *(Fenyegetően közeledik Czuczorhoz.)*

Czuczor (*visszahúzódik Szontágh elől. A porkolábhoz*): Higgye el: csak azt akartam megnézni, hogy a legény bejött-e már a kapun.

Porkoláb: Hahaha! A levelekkel! Avagy postagalambot várnak az egyelőre még kint mesterkedő, sötétben bujkáló bajtársaktól? — Jó, elhiszem. (*Megenyhülve, halkán.*) Nagyon várja? Megnézzem, van-e a tarsolyomban?

Czuczor (*nehezen türtőzteti magát*): Mutassa.

Porkoláb (*egyik kezével matat a tarsolyában, a másikat viszont Czuczor elé tartja, félreérthetetlenül tenyérrel felfelé*): No, vajon találok-e?

Czuczor (*pénzdarabot nyom a markába*): A fáradságáért.

Szontágh (*felszisszen*).

Porkoláb (*végigméri Szontághot*): Valami nem tetszik? Ördögfia Luther követője. (*Czuczorra kacsint. Szontághhoz.*) Tanulhatna modort a társától.

Szontágh (*maga elé*): Összefognak ellenem.

Porkoláb (*Szontághhoz*): Isten bizony jól járna. Mondja, hogyan lehet az, hogy csak a családja ír magának levelet? A bajtársai, a sereg? Senki egy sort se? Felettből gyanús. Talán a falon kopogtatja le az üzeneteket? És a szomszéd rabok írják? Egyszer utánanézek ennek a nagyfene csöndnek. (*Közben élvezettel nézi Czuczor növekvő türelmetlenségét.*)

Szontágh (*hirtelen leguggol a figuráihoz*).

Porkoláb (*végre nagy diadallal előhúz egy borítékos levelet*): Jól sejtettem, itt van. Magának szól. (*Átadja Czuczornak.*) Tessék.

Czuczor (*szinte kikapja a kezéből, a nyitott borítékból máris kiszedi a levelet, s olvasni kezdi*): Mondtam, hogy Isten nem hagy el minket!

Porkoláb: Lassan a testtel. Nem megy az olyan gyorsan.

Czuczor: Miért? Tudja, hogy mi van benne?

Porkoláb: Minden levelet meg kell néznünk. Ráadásul magyarul van, a főprofosz nélkülem nem is értené.

Czuczor (*Szontághhoz*): Képzelve! Az Akadémia kérvényezte, *kérvényezte!* Hogy engedjenek szabadon, mert szükség van a munkámra a nagy szótár elkészítésénél. Ez óriási eredmény!

Porkoláb: Kik azok, akik annyira ragaszkodnak a jelenlétéhez? Egyszer majd valahol elbeszélgetünk erről. Kíváncsiak vagyunk rájuk. Hogy mit tudhatunk meg róluk, a nagy tudósokról mi, kis emberek. Meg az a nagyváros is érdekelt minket. Sok minden történik ottan.

Czuczor *(szórakozottan):* Történik. *(Felvillanyozva Szontághhoz.)* Ez óriási eredmény.

Szontágh: Igen? Kérvény a papírkosárba. Eh, ezért még nem kell úgy odalenni. — Megvárom, hogy a török császár adjon be nevemben kérvényt a magyar királynak.

(Csend.)

Porkoláb: No, Kossuth-kutya! Ad nekem egy ilyen babát? *(Csizmája orrával taszigálja az egyik szobrocskát.)*

Szontágh: Ne rúgja szét.

Porkoláb: Adjon egyet. Jó lesz a kis unokámnak.

Szontágh: Nincs is unokája.

Porkoláb: Pedig ha adna...

Szontágh: Nekem úgysem jött levél.

Porkoláb: De jól tudja! Ha adna egy babát, elmondanám a főnöknek, hogy írjon be már valami jót magáról a jelentésbe. Most rágja a tolla végit. — Tudja, mit körmölt bele legutóbb?

Szontágh *(vállat von).*

Czuczor: Mondja csak, érdekelt minket. Ugye?

Szontágh *(morog valamit).*

Porkoláb *(gyűrött papírt vesz elő):* Itt van a piszkozat.

Czuczor: A piszkozat! Megszerezte?

Porkoláb: Fidibusznak akarta használni az öreg. Látja, tisztelendő uram, égett a széle. *(Bizalmasan Czuczornak, de úgy, hogy Szontágh is hallja.)* Gondoltam, hátha érdekli a Kossuth-kutyát... talán *hálás* lesz érte. *(Tartja a markát.)*

Czuczor *(sóhajtván ad valamit a porkolábnak):* Majd megkapom. Nos?

Porkoláb (*mielőtt átadná a papirost, felolvassa*): Nem könnyű olvasni. Én már megszoktam. Az áll itt németül: „Trotz seiner dreifachen Verbrechen zeigt er keine Reue — im Gegentheile sehr frech, störrisch und unwillig...” Érti? Két év óta –

Szontágh: Kufsteinban 180 napja.

Porkoláb: Hogy vág az esze! Tehát 180 napja, hogy itt van, nem hallottam németül beszélni. Miattam akár krobót is lehet.

Szontágh (*kikapja a kezéből a papírt*): Anyanyelvem a német, de magyar vagyok! (*Félhangosan átfutja a szöveget.*) „... nagyon szemtelen”, hm.

Czuczor: Megmondtam előre, ugye? Ha nem vigyázunk... A hatalom szempontjából bizony annak mondható.

Porkoláb (*Szontágh háta mögé lép és figyelné, mit olvas*).

Szontágh (*hátat fordít a másik kettőnek, úgy olvassa*): „Bizonyos büszkeséggel kimutatja és kijelenti, hogy részt vett a forradalomban, ebből következik, hogy sohasem jut a beismerésig, hanem a kormányzattal szemben örökösen ellenséges indulatú marad.” (*Visszafordul.*) Tökéletes jellemzés. Nem hittem volna, hogy a feljebbvalója ilyenre képes.

Porkoláb: Évtizedek óta tolmácsolom mellette, nagyszerű emberismerő, az biztos.

Czuczor: És maga?

Porkoláb: Én magyarnak születtem, de német vagyok, a császár szolgálatában. Erről ennyit. (*Szontághhoz.*) Szóval nem ad babát az unokámnak. (*Elindul kifelé.*) Hát vigyázzanak csak egymásra és az — ablakra. (*Nyitja az ajtót.*)

Czuczor (*megragadja és visszahúzza*): Várjon. Nekem azt mondták, hogy engem csupán azért tesznek ide, mert ez a jobb hely. Most mégis, nekem itt — ha jól értettem — *feladat*om lenne? Én ilyesmire nem vállalkozhatom!

Porkoláb: Így is igaz, úgy is igaz. Két legyet egy csapásra. Hehehe! Nagyon sajnáljuk, hogy tisztelendő úrnak a tekintélyéhez képest nem maradhat meg a külön lakosztály.

Szontágh (*maga elé*): Lakosztály! Hm!

Porkoláb: Viszont hasznossá teheti a lelkipásztori tudományát.

Czuczor: Felnőtt emberre miért kell vigyázni? Még tán jelentést is követelnek tőlem?

Porkoláb: Na de ne tessék már ilyet gondolni. Mármint hogy követelni...

Szontágh: Micsoda színjáték! Ne köntörfalazzanak. Érték én a jelzésekből is.

Czuczor (*a porkolábhoz*): Látja, mit kavar itten?

Porkoláb (*gyorsan sarkon fordul és eltűnik. Már kintről*): Magyarázzák meg egymásnak, ha tudják. Hahaha! Szeretem a kakasviadalt! (*A továbbiakban odakintről, a pitvarból hallgatódzik.*)

3. jelenet

Szontágh (*Czuczorhoz teljes lendülettel*): Így állunk hát, tisztelendő uram? Világéletemben nyílt szívű ember voltam, most aztán csúnyán ráfizettem. Hagyom magam kikérdezni, elárulom minden titkomat, s nem veszem észre, hogy éppen ez a cél. Vegyem kitüntetésnek, hogy annyira tartanak tőlem? Itt az isten háta mögött, bezárva, lefegyverezve, képes lennék arra, hogy veszedelmet hozzak a hatalomra, összeesküvést szőjek, lázadást szítsak? Hatalmas ellenség, akinek mindenegyes mozdulatát, mindenegyes hangját figyelni kell, lejegyezni kell, jelenteni kell, hogy időben telessenek ellenintézkedéseket? — Már tettek is. — Ki volt az a zsidók királya, akinek a hosszú hajában volt az oszlopdöntő ereje? Jó, felveszem a harcot, állok elébe. Tessék jelenteni.

Czuczor: Ugyan! Barátom! (*Tréfára akarja fogni.*) A garádicsal szemben azt a nagy oszlopot, amelyik a tetőt tartja, át sem tudná fogni.

Szontágh (*nem enged a lendületből*): Még szerencse, hogy nem árultam el egy magyar honi nevet sem. Most szaladnának szanaszét a kopók, hogy begyűjtsék azokat a hősokeket, akiket eddig még szabadon hagytak. Andrásffy Károlyt ha mondtam, csak nyelvbotlás volt.

Czuczor: Andrásffy? Nem mondta.

Szontágh: Csak úgy mondtam egy nevet. Bárki lehetett volna. Ezek vannak szabadon. Érti? Írja csak meg a jelentését, tisztelendő uram, írja csak! Legalább elvisznek innen a közeléből, ha a véstörvényszékre is.

4. jelenet

Porkoláb (*kívül, az ajtó előtt még húz egyet a butykosából, aztán hirtelen benyit*): Olyan hangosak, hogy odakint is megsüketül az ember tőlük. (*Végignéz rajtuk.*) Csillapodjanak az urak, nem akarok vért látni.

Szontágh (*Czuczorhoz, de úgy, hogy a porkoláb is hallja*): Besúgó.

Czuczor: Nem vagyok besúgó. Üssön agyon, ha nem hisz nekem. (*Felindulásában lihegve dől a falnak.*)

Szontágh (*a porkolábhoz*): Nem akar vért látni? Egyszeriben milyen emberbarát! Hallgatódzott? (*Fenyegetően közelít a porkoláb felé.*)

Porkoláb: Én? Minek az nekem? Évtizedes tapasztalataim alapján nyitott könyv előttem minden rab. Hanem még számomra is ritka alkalom ilyen kiválóan okos úriemberekkel eszmét cserélni, választékosan beszélgetni, gyakorolni a magyar nyelvet.

(*Csend.*)

Czuczor: Részeg.

Porkoláb: Na és, ha ittam? Meg tudok állni a lábamon. — Az előbb csak tréfáltam.

Szontágh: Mikor?

Porkoláb: Amikor azt mondtam, hogy szökés közben lepuffantjuk.

Czuczor: Tréfált.

Porkoláb: Nekünk nem az a célunk, hogy itt pusztuljanak.

Czuczor: A humánus hatalom.

Porkoláb: Tudják, mennyi adminisztrációval jár, ha egyik lakónkat elveszítjük? Tapasztalásból beszélek. Értik? Tapasztalásból.

Szontágh: Úgy!

Porkoláb: Fenn a minisztériumban minden apró részletre kíváncsiak. Jelentést írni, tényfeltáró bizottmányt fogadni, s jaj nekünk, ha kiderül, hogy mi segítettük át az illetőt a másvilágra. De akkor is, ha eltűrtük, hogy gyilkolják egymást. Állásunkba kerülne. Ezt maguk sem kívánhatják tőlünk.

Szontágh: Pedig ha miattunk rúgnák ki, bizony megsiratnánk.

Czuczor (*halkan Szontághhoz*): Ne, ne, ez fölösleges.

Porkoláb: Hány év várfogságra van ítélve, Szontágh úr?

Szontágh: Jobban tudja, mint én.

Porkoláb: Csak kíváncsi vagyok, hogy számon tartja-e.

Szontágh: 18 év.

Porkoláb: 1850. március 20-ától 1868.március 19-ig. Látja, én is tudom. — Mi törvénytisztelők vagyunk. A bírák az ítéletet meghozták, ezt mi maradéktalanul végre fogjuk hajtani. Maradéktalanul. Érti? Strigulázhatja a napokat. Tele lesz a fal. Feltéve, hogy beletörődik a sorsába.

Szontágh: Ha tiltakozom, rövidebb? Egyébként azt is tudom, hogy 6 nap híján fél évig csörögtek rajtam a láncok, és szeptember 14. óta nem kell húznom magam után a vasgolyót. Pedig nem könyörögtem érte. Figyelje meg, nem válik be a jóslata. Előbb szabadulok.

Czuczor: Ellenállással kegyelmet?

Porkoláb: Ha makacskodik, akkor megpróbáljuk letörni a szarvait. Csatát nyerhet, de háborút nem. Végző esetben, akkor sem szívesen, megoldjuk a kérdést.

Szontágh: Ne kerülgesse, mondja már ki.

Porkoláb: Elvégre természetes halállal is meghalhat valaki. És akkor már nem tud renitenskedni.

Czuczor: Természetes halállal?

Porkoláb (*vigyorogva*): Igen, természetes halállal.

Szontágh: És akkor nem számít, hogy elmarad az előléptetés?

Porkoláb: Kisebb baj, mintha az élő renitens fellázítja a rabokat.

Szontágh: Aha. Börtönlázadásnak nemcsak a rabok között lehetnek áldozatai.

Porkoláb: Mit forgat a fejében? — Most mindenesetre bőjtre fogjuk az urakat. Hogy észhez térjenek. Ma nincs evés. És posta sincs. Se ki, se be. Majd lesz tintaleves papírgaluskával. Nem, tinta sincs. Azt is el fogom vinni.

Czuczor: Azt ne tegye. Hogyan írom meg a válaszomat a levélre?

Porkoláb: No jó. Most az egyszer. De csak a tisztelendő úr kedvéért. (*Kis szünet után Szontághhoz.*) Látja, aki alázatos, az számíthat kedvezésekre. Ha valami

jószándékot fedezhetnék fel magában... Nem gondolta meg magát? A jószándékot szeretném látni. *(A figurákra céloz.)* Hiszen elvehetném, ha akarnám. Nem adna mégis egy olyan kis babát az unokámnak?

Czuczor *(várakozással néz Szontághra)*: Adjon neki.

Porkoláb: Több mint fél éve próbálom idomítani...

Szontágh: Csak 180 napja, az nem egészen fél év.

Czuczor *(halkan Szontághhoz)*: Ne bosszantsa, csak rosszul jár.

Porkoláb: Az istennek sem akar betörni. *(Czuczorhoz, mintha egyenrangúnak tartaná.)* Tisztelendő uram, látja? Ezt a makacsságot! A szakadék szélén táncol. Ha sikerülne kipréselnem belőle valami bűnbánatfélét, nem, elég ha belátást, hogy bűnéért zárták be ide, akkor még talán elő is léptetnének. Hány évet húztam már le itt, ebben az Isten háza –

Szontágh: Isten háta.

Porkoláb: Az istenit! *(Czuczorhoz.)* Látja?

Czuczor *(mentegetődzve széttárja a karját)*.

Szontágh *(észrevéve a mozdulatot, dühösen néz Czuczorra)*.

Porkoláb *(mély lélegzetet vesz)*: Az Isten háta mögötti fészekben mint őrmester! Most vannak az előléptetések... *(Czuczorhoz)* Ugye, nem baj, ha mi ketten így beszélgetünk... Mint férfi a, hm, férfival. Hehehe.

Szontágh *(felfigyel a gúnyra)*: Miféle célzás ez?

Porkoláb *(Szontághhoz)*: Ez nem célzás, ez találat. Hehehe!

Szontágh: Ízléstelenség. Azt ajánlom, hogy ne lépje túl a határt, mert különben...

Czuczor: Pszt! Nyugalom.

Porkoláb: Mit erőlködöm én itt, hogy egyoldalúan felnőtt módjára beszéljek! De az istenit neki. Ha a szép szóra nem fogékonyak, jöjjön a fegyelmezés. *(Előveszi a csizmaszárból a korbácsát.)* Látják? Ezzel is lehet beszélgetni.

Szontágh: Mit akar?

Porkoláb *(korbácsával vezényel)*: Első rab *(Czuczorra mutat.)* az egyik sarokba, a másik a másik sarokba. Mozgás.

Szontágh: Visszaél a hatalmával. *(Valamivel hátrább lép, de nem a sarokig.)*

Czuczor *(maga elé)*: Részeg iskolamester. *(Behúzódik a sarokba.)*

Porkoláb: Így. *(Játszik a korbácsával.)* Vegyék tudomásul, ha eddig nem tudták volna: itt most én képviselem a királyt. *(Összefonja mellén a karját. Terpeszállásban, háttal a nézőtérnek.)*

Szontágh: Protestálok! A feljebbvalója lehetnék.

Porkoláb: Kuss. — Kosssuth-kutya. Hányszor mondjam: nincsen rangja. Aláírta az ítéletet. *(Fejével int Szontághnak, hogy ő is álljon a falhoz.)*

Szontágh *(farkasszemet néz a porkolábbal).*

Porkoláb *(mereven szembenéz vele):* Megvárom.

Czuczor *(Szontághhoz fordulva):* Kérem, ne feszítse tovább a húrt.

Porkoláb: Úgy ügyelek a rendre, ahogy nekem tetszik!

Szontágh *(Czuczorhoz):* Nem hagyom, hogy ez *(A porkolábra bök.)* csak egy ujjal is érintse. *(Czuczor elé áll.)*

Czuczor: Csillapodjon, az Isten szerelmére!

Szontágh: Ne féltsen, ez az én dolgom. Imádkozhat, ám majd csak a végén.

Porkoláb *(Czuczorhoz):* Első számú rab, forduljon a fal felé.

Czuczor *(első meglepetésében nem engedelmeskedik):* Én?

Porkoláb *(megsuhogtatja a korbácsát):* Nem mondtam elég világosan? Mutassam?

Czuczor *(most már engedelmeskedik):* Az előbb még máshogy beszélt.

Porkoláb: Egy szót se.

Szontágh *(a porkolábhöz):* Nem szégyelli magát? Öregembert korbáccsal fenyegetni? Azt hiszi, hogy azt tehet, amit akar? Tisztiszolgám lehetne. *(Lassan közelít hozzá.)* Kirázzam a gúnyájából?

Porkoláb: Egy sarzsifosztott rab mer velem pofázni? Velem! Lesöpröm, mint a pihét a kabátomról. *(Jelzi.)*

Szontágh *(galléron ragadja):* Annyi erőm még maradt, hogy falhoz csapjam. Jegyezze meg egyszer s mindenkorra, hogy ha mi ketten rabok vitázunk is egymással, ahhoz magának, a gyászmagyarnak semmi köze.

Porkoláb *(meglepetésében tátva marad a szája).*

Szontágh *(elengedi a porkolábot):* Azt a pillanatot, amíg a markomban volt, sürgősen felejtse el. Egy hangot se az ezredesnek, mert kitekerem a nyakát!

Czuczor (*Szontághhoz*): Legyen észnél! Vasra verik!

Porkoláb: Méghogy ne szóljak... Egy hitvány rab. (*Rendbeszedi magát.*)
Felejtsem el? Hahaha! Kiköttetem! Vasra veretem!

Szontágh (*a porkolábhöz*): Üres fenyegetődzések. Átlátok a szitán. A saját érdekében nem fog szólni a főnökének. Ha a rab nyakon ragadhatja az őrmestert, akkor az őrmestert ki kell rúgni.

Porkoláb (*csodálkozva mered rá*): No!?

Szontágh: Mert nincs tekintélye. Ezt éppen olyan jól tudja, mint én. Én tanultam a parancsolást!

Porkoláb (*nagy-nagy fennsőbbiséggel*): Én viszont gyakorlom.

Czuczor (*kezével eltakarja a szemét, hogy ne is lássa, mi történik*).

(*Csend.*)

Porkoláb (*az ajtóhoz hátrál, korbácsát maga elé tartva*): Civil. Közlegény! Senki sem akar hazakerülni? (*Főlényes nyugalommal.*) Mienk az utolsó szó. Ha nem csillapodnak pillanatok alatt, végigverek a díszes társaságon! (*Fenyegetően emeli a korbácsát.*)

Czuczor (*halkan Szontághhoz*): Tegyen a kívánsága szerint, adjon neki egy bábut, majd farag újat.

Szontágh (*elfordul és merőn nézi a falat*).

Porkoláb: Na látja, mégiscsak a fal felé fordult. Csak ki kell várni, hogy engedelmeskedjen.

Szontágh (*félíg visszafordul*).

Porkoláb: Kezdjük előlről? Nem is tudom, miért hagytam meg eddig a bugylibicskáját.

Szontágh (*főlkapja a fejét, műcsodálkozással*): Tudja, hogy...

Porkoláb: Azt hiszi, elrejtheti előlem? Csak tőlem függ, mikor veszem el.

Szontágh (*vállat von*).

Czuczor (*Szontághhoz*): Barátom!

Porkoláb: Majd elfelejtetem: az ezredes úr kéri vissza a fidibuszát.

Szontágh (*gyors mozdulattal felveszi a papírt a priccsről, de nem adja oda*).

Porkoláb (*észreveszi*): Nincs időm várni.

Czuczor (*halkan*): Az előbb még társalogni akart.

Porkoláb (*lassan mozdul Szontágh felé, baljával a jobb kezében lévő korbácsot simogatja*): Nem adja? — Adja, amíg finom vagyok. Maga — közlegény.

Czuczor (*Szontághhoz*): Kár ellenkezni. (*Tétova mozdulatot tesz Szontágh felé.*)

Szontágh (*sziszegve*): Gyászmagyar. (*A korbácsra néz.*) Gyáva féreg.

Porkoláb (*csak a fejével jelzi Czuczornak, hogy forduljon vissza a fal felé*).

Czuczor (*megteszi*).

Porkoláb (*továbbra is némán, mereven nézi Szontághot*): Egy, kettő, há –

Szontágh (*némileg visszahúzódik*): Hogy lássa, kivel van dolga.

Czuczor (*Szontághhoz*): Ne feszítsük jobban a húrt. Hiszen látja, hogy részeg.

Szontágh (*maga elé*): Valamit ki akar húzni belőlünk. Abból nem eszik.

Czuczor: Csak ússzuk meg.

Porkoláb (*leplezetlen gyűlölettel*): Élet és halál ura vagyok. Nos? — Kossuth-kutya. Nem adod? — Akkor hát... Nesze!! (*Rácsap a korbácsával.*)

Szontágh (*arcához kap, meginog, s kiejti kezéből a fidibuszt.*)

Porkoláb (*diadallal néz körül*): Megfizettem neki!

Szontágh: Összetöröm a csontjaidat, féreg! (*Nekiugrana.*)

Czuczor (*közbeveti magát*): Emberek!

Szontágh: Gyalázat! (*Kabátujjával törli a homlokát.*)

Porkoláb: Fúj, pimasz disznó. (*Kiköp Szontágh előtt.*)

(Csend.)

Czuczor (*megalázkodva felveszi a papírt és odaadja a porkolábnak*).

Porkoláb (*átveszi a papírt, de közben belebotlik a figurákba*): A szentségít! (*Szétrúgja a figurákat.*) Csak játsszál velük, nyomorult. (*Elmegy és becsapja az ajtót maga mögött. Visszhangzik a torony tőle.*)

5. jelenet

Czuczor (*előrelép és olyan mozdulatot tesz, mintha vissza akarná rántani a porkolóbot*): Ez nem maradhat így! (*Szontághhoz.*) Mondtam, ugye, mondtam, most aztán...

Szontágh (*térdre esik összerugdalt életképe előtt. Nagy sokára*): Nem adlak titeket. Ha mindenki ellenem van, akkor sem!

Czuczor (*kezét tördeli*): Én nem... Félrért... A szakadék szélén táncolunk. Hallotta. Elronthatjuk a dolgunkat úgy, hogy sohasem jutunk innen ki. Nem szabad. Nem szabad. Meglátja, lesz még tavasz. Csak ki kell várni. Csendben ki kell várni. (*Lassan odamegy Szontághhoz, a priccsbe kapaszkodva letérdel.*) Őrnagy úr, addig tanítson meg engem is — játszani. (*Óvatosan, bizonytalanul rakosgatni kezdi a figurákat, de — kezében a széklábbal — elakad.*)

Szontágh (*egy darabig majdhogynem ellenségesen nézi Czuczor próbálkozásait, aztán határozottan megfogja a székláb szabad végét és a megfelelő helyre irányítja*): Itt a híd.

Czuczor: Hol van Puchner?

Szontágh: Rá lehet ismerni. (*Diadallal előhúzza „Puchnert” a priccs alól.*) Megvagy, te gyáva! Minden gyávák leggyávábbika! (*Oldalpillantással Czuczor felé.*) Fülön csiptelek. Állj csak ide szépen. (*Elhelyezi.*)

Czuczor: Most mi lesz? (*Várakozásteljesen dörzsöli a tenyerét.*) Ketten vagyunk, nem? Egyetlenegy hitvány alak ellenében. Ez akar éket verni közénk?

Szontágh: Hm. — Akkor hát...

Czuczor: Riadó! Előre, huszárok!

Szontágh: Előre, Szélvész! Fut az ellen. Fut előlünk!

Czuczor (*kizökkenve a játékból*): Mintha csöndesedne a szél. Az Úr velünk. Minden lehetséges. Talán már holnap hozzák a szabaduló levelet! (*Összekulcsolja a kezét.*)

(*A szél eláll. Mindketten felnéznek az ablak felé és mozdulatlanul térdelve figyelnek. Az orkán azonban újra felzúg fölöttük.*)

(*A szín elsötétül. Fügöny.*)

Vége a második felvonásnak.

HARMADIK FELVONÁS

(A szín ugyanaz, mint eddig, de most madárcsicsergéses tavasz van, besüt a reggeli nap.)

1. jelenet

Szontágh (az asztalnál ül és levelet ír): „Soll jeder schöne Augenblick ein Opfer haben, für jedes Lächeln eine Thräne fallen?” — Nem megy. (Felkel. Nyújtózkodik.)

Czuczor (a priccsén hever és a Bibliát olvassa. Most felfigyel): Mit hallok?

Szontágh (meglepődik): Ébren van? (Kelletlenül.) Minden szép pillanatért... Hogyan mondják? Áldozatot kell hozni? Valahogy így... Minden nevetésért könnyek hullanak. Nem tudom, miért kezdtem németül.

Czuczor: Minden szép pillanatnak eljön a böjtje, minden nevetésért könnyek hullanak. Mély gondolat.

Szontágh (öngúnnnyal): Levelet írok a „nővéremnek”.

Czuczor: A nők költővé teszik még a marcona katonát is.

Szontágh: Tudnám, hogy minek. Úgysem továbbítják. (Kinéz az ablakon.)

Czuczor: Ne veszítse el a reményt.

(Csend.)

Szontágh: Végre igazi tavasz!

Czuczor: És milyen hirtelen, szinte egyik napról a másikra.

Szontágh: Nézze tisztelendő úr, mindenfelé zergetollas kalapok. Most sorakoznak.

Czuczor: Szűk két hét és pünkösöd vasárnapja. Június 9. Talán arra készülnek. Nagy ünnepünk nekünk, katolikusoknak.

(Harangzúgás messziről.)

Szontágh: Honnan tudja, hogy az lesz?

Czuczor: Többször is átszámoltam.

Szontágh: Most számolta? Nem láttam.

Czuczor: Volt időm.

Szontágh: Ez a papok tudománya. Én meg azt hittem, hogy valami helyi ünnep, vagy mi. Szépen vonulnak befelé a városba.

Czuczor: Az lenne a főutca?

Szontágh: Micsoda nyüzsgés.

Czuczor: Aki szembejön velük, el sem fér tőlük az utcán.

Szontágh: Hát jön? Ide, ahová a madár sem jár?

2. jelenet

Porkoláb *(az ajtó kis ablakát kívülről kinyitva bekémlél. Halkan):* Tisztelendő úr.
(Hangosabban.) Tisztelendő úr!

Czuczor *(felkapja a fejét):* Ki szólít?

Szontágh *(zord gúnnyal):* Tisztelendő úr, raport. *(Visszaül az asztalkához és folytatja az írást.)*

Czuczor *(az ajtóhoz megy, közben visszaszól Szontághnak):* Még mindig benne van a tüske, őrnagy úr?

Szontágh *(nem figyel Czuczorra):* Amióta megleckéztettem ezt az alakot, megvan nála a respektusom. Nem meri betenni a lábát.

Czuczor *(még mindig Szontághhoz):* Már elfelejtette, hogy övé volt akkor az utolsó szó? Még ha csak szó lett volna.

Szontágh: Fölösleges ilyesmire emlékeztetnie.

Porkoláb *(még mindig a kis ablakon Czuczorhoz):* Jöjjön közelebb. Fogja. *(A résnyire nyitott ajtó nyílásán át levelet nyom Czuczor kezébe.)*

Czuczor *(csodálkozva forgatja a gyűrt borítékot):* A kutya szájából húzták ki?

Porkoláb: Nem éppen, de az ő száját kell betömni vele. *(Szontágh felé bökk.)*

Czuczor: Nem értem.

Szontágh *(felkel az asztaltól és az ajtóhoz közelít):* Időtlen idők óta várom a leveleimet, végre kezdik ideadni? Ha jól értem, ez az enyém.

Czuczor *(átadja neki).*

Szontágh *(megpróbálja kisimítani a borítékot):* Hol volt ez mostanáig?

Porkoláb: Úgyis tudja. A büntetés...

Czuczor: Nyugalom, nyugalom, inkább nézze meg, hogy mit kapott.

Szontágh *(pénzt szed ki a borítékból):* Itt van az egész?

Porkoláb: Számoljon utána. Be van írva az összeg a levélbe. Ott a végén.

Szontágh: Óvatos levélíró. *(Most végre megnézi a levelet.)* Amália! Drága húgom! *(Czuczorhoz magyarázólag.)* A nagyobb, akit nővéremnek hívok. Fabricius Endréné, született Szontágh Amália úrnő. Fabricius Endre köz- és váltóügyvéd hites társa. A kis unokaöcsém édesanyja! Hat év óta nem láttam és hónapok óta egy sorát sem olvashattam. Vajon miért?

Porkoláb *(némajátékkal jelzi, hogy nem tehet róla.)*

Czuczor *(Szontághhoz):* Nyugalom, olvassa inkább.

Porkoláb: Nézze már meg, mi van benne.

Szontágh: Az esküvőjére el sem mehettem.

Czuczor: Mikor volt?

Szontágh: 1848. május 1-jén Pesten. Tarnopolból nem engedtek haza. Vagyis tulajdonképpen mindegy. Szóval nem tudtam ott lenni.

Porkoláb *(türelmetlenül):* Olvassa.

Czuczor: Elmondhatja, hogy mi van a levélben? Lekötelezne, ha megosztaná velem a tartalmát.

Szontágh *(másra nem figyelve végigfutja a levelet. Czuczornak):* Képzelve, jön! Megkapta az engedélyt. Jön! — Mikor is? Hiszen... Ez nem lehet igaz. *(Czuczornak mutatja a levelet.)* Nézze, mi áll itt!

Czuczor (*megnézi*): Akárhogyan is vesszük, ez bizony ma van. Ma!

Szontágh: Miért tartották vissza mostanáig?

Porkoláb: Kérdezze meg az ezredes urat. Mindent én sem tudhatok.

Szontágh: Dehogynem...

Czuczor: Szóval ma jön a húga.

Porkoláb: Hozzak majd bort? És poharat? (*Nyitja az ajtót, de egyúttal tartja a tenyerét.*)

Szontágh: De meg ne igya! (*Ad neki pénzt.*) És széket is. Kettőt.

Porkoláb: Az nehéz lesz.

Czuczor (*ő is ad pénzt a porkolábnak*).

Porkoláb: Megpróbálok. (*Bár Szontághtól tart, mégis elmerészkedik az ablakig, kinéz, majd visszahúzódik.*) Mennyi látnivaló! Adhattak volna mára szabadnapot. No. Sietek. (*Gyorsan kihátrál.*)

3. jelenet

Szontágh (*izgatottan az ablakhoz megy*): Talán már bent is van. Bumm! Most csapódott a kapu. Vagy dob? Nagydob? (*Ágaskodik.*) Kár, hogy a kapuig nem látni.

Czuczor: Ha nem jött be eddig, akkor most már várnia kell, valahol a főutcán. (*Ő is az ablak elé áll.*) Újabb csapat közeledik. De sokan vannak!

Szontágh (*kezében a levéllel, elgondolkodva félrehúzódik*): Minden nőben csak téged látok. Az alakod, a mosolyod, a bánatodat. A búcsúnkat hányszor végigéltem álmaimban! Hat éve! Azt a csókot nem lehet elfelejteni. (*Szívéhez szorítja a levelet.*)

Czuczor: Egyes szentek Szűz Máriáért rajonganak így, hinnünk kell a Legenda Aureának. Rajongás? Hacsak... (*Furcsán néz Szontághra.*)

Szontágh (*most eszmél, hogy hallgatósága van*): Mit mondtam? Megint eljárt a szám? Túlságosan sokáig voltam egyedül. Nem kell mindent meghallani, amit az ember ilyen lelkiállapotban kibeszél.

Czuczor (*erőltetett harsánysággal*): Itt a legjobb alkalom, hogy rágyújtsunk egy ünnepi szivarra! Ténsuram! (*Megkínálja*)

Szontágh: Igazsága vagyon. Ám honnan jutott hozzá? Az enyém már rég elfogyott.

Czuczor: Vastartalék. Ünnepi alkalomra. *(Elégedetten mosolyog.)*

(Mindketten rágyújtanak.)

Szontágh (töpreng): De ha már itt van, miért nem kísérek le hozzá? Vagy... Úgy gondolja, Czuczor úr, hogy felengedik ide? Sajnos nincs benne gyakorlatom.

Czuczor: Amikor meglátogattak az Akadémiától –

Szontágh: Az Akadémiától? Az oduban?

Czuczor:Igen, az oduban. Akkor odakísérte az őrmester az urat. Azt hiszem, egyszerűbb, ha a vendéget kísérgetik, mert ő bizonyosan nem szökik meg. Itt benn pedig szemmel tarthatják, nehogy olyasmit csempésszen a fogoly kezébe, amit nem szabad behozni. Hogy mi van nála, azt persze már odalent az irodában megnézhetik.

Szontágh: Szóval megmotozzák. Gondolom, hölgyeket az őrmester felesége.

Czuczor: Elképzelhető. — Hat év. Azt mondja, hat éve nem látta. Vajon megismerik-e egymást?

Szontágh: Nem mondtam? Minden vonását élesen magam előtt látom. Ezer ember között is felismerném. — Nagyon ágrólszakadt a kinézetem?

Czuczor: Mi tagadás, bizony az.

Szontágh: Ezen nem tudok segíteni. De rendet csinálhatunk. Mégis, hölgyeket fogadunk. — Vajon egyedül jön? *(Tesz-vesz.)*

Czuczor: Nem ír róla?

Szontágh (még egyszer átfutja a levelet): Nem. Érdekes, nem. — Hogyan jött ide? Pesttől Bécsen át? Talán hajóval Bécsig. Hogyan is kívánhattam tőle ilyen utat. Milyen önző az ember. Azért a néhány percért, amíg viszontláthatom, képes vagyok elvárni tőle, hogy férjet, gyereket hátrahagyva ilyen fáradalmaknak, sőt veszélyeknek tegye ki magát! Lehet, hogy Sopronban szállt meg a Fabriciusoknál.

Czuczor: Ténsuram ismeri a családot?

Szontágh: Számomra mind idegenek. Látja, amit mondtam. Semmiről sem tudósítottak. Ott él az én szeretett „nővérem” anyósa és még csak nem is találkozhattunk.

Czuczor: Ne hánytorgassa föl a múltat, most örüljön!

Szontágh: Igaza van. *(Szünet után.)* A postakocsi nagyon kényelmetlen alkalmatosság. És ki tudja, kik az útitársak. Zötykölődnek úttalan utakon. És az éjszakai szállás? Lehetetlen, hogy egyedül jött volna.

Czuczor: Szontágh úr, ez az út, amire a nővére vállalkozott a maga kedvéért, másért veszélyes.

Szontágh: Másért? Hogy’ érti? — Nem tesszük félre a szivarokat?

Czuczor: Miért?

Szontágh: Amáliát hátha zavarja a dohányfüst.

Czuczor: Jó, jó. Tegyük félre.

(Mindketten eloltják a szivarukat.)

Szontágh: Szóval miért veszedelmes ez az út?

Czuczor: Véleményem szerint az ügyvéd úrnak van félteni valója. Rokona van fogságban? Vajon ő miként került ki a börtönt?

Szontágh: Mit számít, ha valakiről ilyesmiket gondolnak?

Czuczor: Mit számít!?

Szontágh: Mégis...

Czuczor: Sógora nem kockáztathatja a klientúráját azzal, hogy nyíltan kiáll Szontágh úr mellett. Még azt sem teheti meg, hogy idekíséri a feleségét.

Szontágh: Gondolja? — Hová ültetjük le, ha bejön. Ez az egy szék is alig áll a lábán. Újabbra meg hiába várunk. — Megismer-e?

Czuczor *(hosszan kinéz az ablakon):* Még mindig vonulnak.

(Csend.)

Szontágh (az ajtónál áll és kifelé figyel): Recseg a garádics. — Jönnek! (A majdani belépőknek helyet biztosítva félrehúzódik.)

4. jelenet

Porkoláb (kintről): Asszonyom, tessék csak szólni. Megállhatunk itt, a pitvarban, hogy kifújja magát. Én már hozzászoktam.

Amália (kintről, pihegve): Sok... sok... ennyi...

Szontágh: Szegény. Alig piheg. (Czuczorhoz.) Tehát egyedül...

Czuczor: Kire várt még? (Az asztalig megy.)

Szontágh (értetlenül): Hát, mondjuk, Júliára. Úgy illik, nem?

Czuczor: Ki az?

Szontágh (pillanatig értetlenül néz rá, majd legyint).

Porkoláb (kintről): Nyithatom? (Benyit.) Meghoztam a vendéget. (Előreengedi Amáliát, ő maga pedig megáll az ajtóban.)

Amália (bizonytalanul belép): Erre? — (Először Czuczor felé indul.) Frigyes! Bátyám!

Szontágh (közbelép): Amália! (Magához öleli, majd eltartja magától.) Csodálatos! Anya! Feleség! És... Egyáltalán! Semmit sem változtál! Itt belül... én sem...

Amália (mindkét kezével végigsimítja Szontágh arcát): Te vagy. Mégis te vagy. Bátyám a börtönben. Lehetséges ez? Az utolsó pillanatig nem hittem, hogy itt találalak. (Meginog.) Ah!

Czuczor (odatozza a széket): Itt a szék, tessék leülni. (A porkolábhöz.) Nincs több szék?

Porkoláb (ő is igazít egyet a széken): Sajnos nincs.

Amália: Mondták, hogy legyek erős, mégis, most – (Leül.)

Szontágh (gyorsan a szavába vág): Mit segítsék? A köpenyed?(Téblából a húga körül.)

Porkoláb (unalmában az orrát piszkálja).

Amália: Állj elém, hadd lássalak. — Az arcod. A szemed.

Szontágh (élénken): Mint régen, ugye?

Amália: A tekinteted! Mint leveleidben azok a komor mondatok. Tényleg annyira nehéz –

Porkoláb (*figyelmeztetően köhint*).

Czuczor (*fölfogja a porkoláb jelzését, gyorsan Amáliához*): Engedje meg, hogy — ha már eddig nem tettem — magam mutakozzam be: Czuczor Gergely vagyok. (*Szer-tartásosan meghajol Amália előtt, majd leül a priccsére.*)

Amália: Czuczor... (*Csak felületesen figyel rá.*) Jaj, hát persze.

Szontágh (*erőszakosan*): A tekintetem, mondd. Mint régen, mint régen, ugye?

Amália: Régen hiába kerestem benned a családi vonásokat. Mostanra mégis, mennyire hasonlítasz Vilóra. (*Czuczorhoz magyarázólag.*) Szegény Vilmos a bátyánk , aki tüdősorvadásban hunyt el tavaly.

Czuczor (*elgondolkodva nézi Szontághot*): Tüdősorvadásban. Hm.

Szontágh: Eljött volna, ugye elkísért volna!

Amália (*meggyőződés nélkül*): Bizonynal.

Porkoláb (*körbeszaglász, majd kinyitja az ablakot*): Kis friss levegő nem árt. Remélem, semmi sem ég.

Czuczor (*némán int, hogy nem*).

Szontágh: Hat év!

Amália: Sok, sok, nagyon sok!

Szontágh: Emlékeznek még rám?

Amália: Jozefa sógornőm beteg volt, a pozsonyi, jaj, te nem is ismered. Assa-Kürtön sem jártál. Hát persze. Hiszen az esküvőnkre már nem tudtál elmenni. Akkor hányan érdeklődtek irántad! Ó, lesz mit pótolni. Endre is mondta.

Szontágh: De ti mind jól vagytok. — Nővérekém, emlékszel? Nővérekém! (*Nézi.*)

Amália (*várakozásteljesen, aztán Czuczorhoz*): Mindig öregít.

Szontágh: Egyedül jöttél? És Júlia?

Czuczor (*gyorsan Amáliához*): Ugye, már jobb?

Amália (*megkönnyebbülten Czuczorhoz*): Nem tudom, mitől szédültem úgy meg. Most már jobban érzem magam. (*Legyezi magát.*) Remélem, nem mondtam semmi rosszat.

Szontágh (*nem tud betelni Amália nézésével*): Rosszat? Milyen rosszat?

(Feszengő, kínos csend.)

Amália *(Czuczorhoz):* Ha nem vigyázok – *(Elharapja.)* Bocsánat, hogy az előbb nem válaszoltam. Czuczor. Azt mondta: Czuczor. Ugye a Riadó szerzője!

Czuczor: Igen, igen!

Amália: Örvendek, hogy megismerhettem. Persze jobb lenne máshol.

Czuczor: Nem gondolta volna, hogy ezért ide, úgyszólván a világ végére kell jönnie.

Amália: Bizony. Szomorú idők.

Porkoláb *(figyelmeztetőn köszörüli a torkát).*

Amália: Tudja, még keringőzés közben is erre gondolok.

Szontágh *(megütközve):* Keringő?

Czuczor: Fiatalság. Az élet megy tovább.

Porkoláb *(kinéz az ablakon):* Jön a posta. *(Várja a hatást, mivel azonban nem figyelnek rá, vállat von.)* Lemegyek.

Czuczor *(az ablakhoz megy):* Nem láttam. *(Visszatér a priccséhez.)*

Szontágh *(feleszmél):* És a bor? Meg a poharak?

Porkoláb: Igaza van, majd' elfelejtettem! Addig semmi rendetlenkedés! *(Elmegy.)*

5. jelenet

Amália: Tudod, a társadalmi kötelezettségek. De azért ma semmi sem az igazi.

Szontágh: Gondolom, nem lehet igazán örülni semminek sem.

Amália: Azt nem mondhatnám. Inkább az, hogy nem bízatsz meg senkiben sem. A cselédekben legkevésbé. De még a barátok között is lehet besúgó.

Czuczor: Meg tetszik erősíteni azt, amit hallottam.

Szontágh *(nem figyel rájuk):* Amália, megkaptad a leveletem, amelyben érdeklődöm, mi a neve kis unokatestvéremnek? A te legutóbbi leveledet csak ma adta át ez a mihaszna fráter. Abban pedig még nincs benne egy válasz sem a tudakozódásaimra. Összegyűlt már néhány kérésem is. *(Leül Czuczor priccsére.)*

Amália: Ne haragudj, valóban igen régen nem írtam neked, de gondoltam, úgyis találkozunk. Csak mindig kitolódott a dátum. Annyi minden összejött. Endrének most rengeteg a dolga. Szegényem éjt nappallá téve dolgozik, alig győz eleget tenni a sok megbízásnak. Tudod, elkobzott birtokok, jobbágypercek, meg ki tudja még, mi minden. Nagyon ki van merülve szegényem. Most is csak azért jöhetett velem Sopronba, mert itt volt párnapos dolga. *(Czuczorhoz.)* Az anyósomnál szoktunk ilyenkor megszállni. *(Büszkén.)* Polgármester özvegye. Szép nagy háza van a Fő téren. *(Szemlesütve.)* Mindenki ellátott jótanácsokkal –

Szontágh: Jótanácsokkal? *(Átül a saját priccisére.)*

Amália: Az uram az egyik kliensére bízott engem, hogy ne legyek kénytelen egyedül továbbutazni idáig. *(Öntudatosan.)* Pedig a császári udvarba is egyedül mentem kihallgatásra. Igaz, hogy ajánló levelekkel felfegyverkezve.

Szontágh *(hangsúlyozva):* A királyhoz? Egyedül? Micsoda nővérem van nekem. Ezt a bátorságot!

Amália: Nem jutottam be. Majd talán most, visszafelé. Azt ajánlotta az a főtisztviselő, akihez beengedtek, hogy fogalmazzunk egy kérvényt, amit te majd aláírsz. Ezt Endrém még megírta, elhoztam. Itt van nálam. Elolvasnod sem kell. Csak aláírod és máris viszem a királyhoz! *(Előveszi a kérvényt.)*

Szontágh: Miért nem viszi a sógorom? Mégis nagyobb tekintélye van, már ne haragudj.

Amália: Megértem őt. Nem akarja felhívni...

Czuczor: ...a figyelmet arra, hogy olyan rokona sínylődik börtönben, akit felségsértésért ítéltek halálra. ennyire törekszik a sógora kiszabadítására. Ugye, jól következtetek?

Amália *(Czuczorhoz):* Először nem tudtam ezt elfogadni, ám Endre megmagyarázta nekem. A családja jólétét és jövőjét kockáztatja, ha jobban belemerül ebbe az ügybe. *(Odaadja a kérvényt Szontághnak.)*

Szontágh: Ügy. Én csak ügy vagyok. Egy ügy a sok közül. — És hogyan emlékeztek meg a szabadságharc dicső napjairól? Társaságban... a harcok... a győzelmes csaták... ahogy Tarnopolból hazahoztam a csapatomat. Tudósítottalak felőle, nem? *(Közben átveszi a kérvényt és szórakozottan maga mellé teszi a priccse.)*

Amália: Megőriztem. Jó helyen van. Nehogy a kicsi megtalálja.

Szontágh: Nehogy...?

Czuczor: Ez a nagy vonulás, meg a piski csata a vigasza. Ott vannak azok a bábok, amelyeket ő maga faragott ki, részben még az aradi kazamatákban. Mutassa, Szontágh uram. *(Felkel.)*

Szontágh *(egy darabig kéreti magát):* Szóra sem érdemes. — Tessék. Nézzed. *(Kirákja a priccs alól a figurákat a priccs tetejére.)*

Amália *(nem túl nagy érdeklődéssel):* Ezeket mind te faragtd?

Szontágh: Én bizony. Vigyáznom kellett, nehogy elvegyék a késemet.

Amália: Elvették a késemet?

Szontágh: Nem hagytam. No most ez itt...

Amália: Jé, nem egyformák.

Szontágh: Figyelj.

Amália *(szórakozottan néz körül, majd összekapja magát és figyel).*

Szontágh: Figyelsz? — Ez itt Puchner, a vén generális. Akit alaposan megtáncoltattam a huszáraimmal. Bem tábornok a legteljesebb elismeréssel szólt rólam a csata végeztével. Ami igaz, az igaz. Ha nekünk nincs a helyén a szívünk, akkor a már menekülésbe kezdő gyalogságunk elhagyja a hidat, a csatateret. De én megállítottam őket. Rendeztem a soraikat és irány az ellen.

Czuczor *(szelíd kétkedéssel ingatja a fejét):* Nono. *(A priccse szélére ül.)*

Szontágh *(nem figyel Czuczorra, rakosgatja a bábukat):* A Sztrigy folyó fölött vezet át a híd, azt kellett visszafoglalnunk. Ott a tüzéség vonult, mi a hideg és sebes folyón úsztattunk át. Jégtáblák között.

Amália *(rémült aggódással):* Jégtáblák között? A hideg folyóban? Nem fáztál meg?

Szontágh: Sajnos a tüdőgyulladás, meg a – *(Sebesülését simogatja.)* Szóval a tüdőgyulladás néhány nap múlva levert a lábamról. Belényesre vontak vissza. Ott voltam tartalékban júniusig.

Czuczor: Júliusig, nemde?

Szontágh *(haragosan méri végig Czuczort).*

Amália: Belényesre? Hát így kerültél... Mikor? Hiszen akkor már...

Szontágh: Nem volt még vége. Belényes után még csatáztam a Délvidéken. Ha akkor sikerült volna Haynaut hazakergetni Szeged alól, talán az oroszok is megállnak, s elismerik a mi jogainkat az országra, a függetlenségre, a szabadságra.

Czuczor *(a fejét ingatja)*.

Amália: Ilyeneket még gondolni sem ajánlatos. Hál'Istennek, vége. A Duna-parti házsort is kezdik helyrehozni. El nem felejthetem azt a szüntelen lövöldözést, az ágyúgolyók becsapódását, az épületek omlását. Reszkettünk a pincékben, s imádkoztunk, hogy így vagy úgy, de legyen már vége.

Szontágh: Mit mesélsz este a... nem mondtad még a nevét.

Amália: Endre. Tudod, az úgy volt, hogy én Frigyet akartam, de az uram, meg az anyósom is az Endre mellett kardoskodtak. A nagypapa, a polgármester ugyancsak András, Endre volt. Az elsőszülött úgy illik, hogy örökölje az ősök nevét

Szontágh: Legalább második névként... Milyen szép lett volna, ha nagyobbacska korában eléd áll: — Édesanyám, meséld el, miért kaptam én a Frigyes nevet? — S te akkor, sokadszor, elmeséled neki, hogy ki voltam én...

Amália: Miért múlt időben? Fel a fejjel, mindig hajlamos voltál a melankóliára.

Czuczor: Most végre egyensúlyba kerül az önbizalom és a kishitűség. El sem hiszi, asszonyom, hogy mennyire szükségünk van a külvilág biztatására. A legkisebb gesztus óriásivá dagad a nyomott falak között.

Szontágh: Nem mondtad, mi van Júliával. Számításom szerint már felépült súlyos betegségéből.

Czuczor: Júlia. *(Diszkréten elfordul.)*

Amália *(csodálkozva)*: Betegségéből?

Szontágh: Nem is tudtál róla?

Amália: Rosszul szóltam?

6. jelenet

Porkoláb *(belép nagy lihegve, kezében butéllia és két pohár)*: Egyre több a lépcső és ma még hányszor kell megmásznom. Tessék. *(Leteszi a poharakat az asztalra, a butéliát az asztal lábához.)*

Czuczor: Köszönjük.

Szontágh (*Amáliához*): Legszívesebben itt dongana fölöttünk mint légy, hogy egy hangot se mulasszon. Fogadni mernék, hogy hallgatódzott. Nem szereti, ha csöndben vagyunk. — Több szék nincs?

Porkoláb (*szúrósan néz Szontághra, majd hangsúlyozottan pihét pöcköl le a válláról*).

Amália (*nem mer szólni, igazgatja a kalapját, csipkéit, s feszeng a széken*).

Porkoláb (*kutat a lajbizsebben*): Van itt még valami. Most érkezett.

Szontágh (*egészen felvillanyozódva*): Júliától!

Porkoláb (*előhúz egy levelet*): Tisztelendő úr, az öné. Lehet csomagolni.

Czuczor (*felindultan átveszi és átfutja*): Szabad vagyok! Én már kegyelmet kaptam! Mikor mehetek? Már most?

Porkoláb: Csomagolhat, a hivatalos papírok mind készen állnak. Az asszonyssággal együtt elhagyhatja a várat. A szalmazsákjába lehet csomagolni. Ha van benn hely. Hehe! (*Feltépi Czuczor szalmazsákját és hirtelen mozdulatokkal kiszórja a szalmát.*)

Czuczor (*ijedten*): Hiszen ez... Nekem van batyum!

Porkoláb (*mesterkélten*): Nohát, nohát! Hehehe! Ez az én bajom. Maga már úgysem használja. (*Kiesik a zsákból egy csomó apróság, amit ott rejtegetett Czuczor.*) Hinnye, most aztán megbüntethetném. Sürgősen tüntesse el ezeket, amíg más észre nem veszi. Reményelem, nincs közöttük semmi olyan, ami ránk rossz fényt vetne. Nem szeretném, ha azt hallanám tisztelendő úrról, hogy bujkáló barátaival a császár börtöneiről tárgyalnának. Nem kell érzékenyen elbúcsúzni (*Szontághra bökk*), nehogy a kezébe nyomjon valamit.

Czuczor: Ugyan, hova gondol.

Szontágh: Kiteszik a szűrét. Jól érzi magát, hogy ilyen gyorsan szabadul? Én gondolkodóba esnék.

Czuczor (*tölt*): Igyunk mindnyájunk szabadulására! (*Amáliához.*) Tölthetek?

Amália (*elhárítja*).

Szontágh: Hát, nem bánom. Czuczor úréra mindenesetre. (*Isznak.*)

Porkoláb: Jellemző rájuk. Meg sem kínálnak. *(Kissé tanácstalan, majd elindul kifelé és húz a saját butykosából. Czuczorhoz):* Visszajövök. Majd ha befejezte. Mármint a csomagolást. *(Kimegy és kintről egy darabig hallgatódzik.)*

Amália: Milyen rendes.

Czuczor: Szorult beléje némi lovagiasság, hisz' magyar. *(A továbbiakban összeszededegeti a szétgurult holmikat a priccs mögül előhúzott batyujába.)*

Szontágh: Ugyan. Csak félt, hogy előtte nem beszélünk. Most kintről hallgatódzik.

Czuczor: Az bizony meglehet. Hát akkor igyunk!

Szontágh: A kis Endre egészségére! *(Kiissza a poharat, de meginog és leül a priccsre.)* A kis ártatlan. Miért nem lett Frigyes? Miért? Engem mindenki elfelejt! *(A továbbiakban nem vesz részt a társalgásban, legfeljebb csak egy-egy szó erejéig.)*

Czuczor (nagyvilági modorban): Asszonyom, ha már így alakult, megengedi, hogy visszafelé társául szegődjek? Talán el tudom űzni az unalmat, és segíthetek a nehézségek leküzdésében.

Porkoláb *(legyint és eltűnik az ajtó mögül.)*

8. jelenet

Amália: Ó, nagyon kedves magától.

Czuczor: Engedjen meg egy kérdést: hogyan utazott idáig, az Isten háta mögé?

Amália: Ó, tisztelendő uram, azt jobb elfelejteni. Még szerencse, hogy férjem kliense — kedves, ilyen dolgokban jártas öregúr — eljött velem a kapuig.

Czuczor: Csakhogy vissza is kell utaznia.

Amália: Milyen igaza van! Most elsőbben is rendbeszedem magam a fogadóban. És holnap reggel a gyorskocsival indulás Linz felé.

Czuczor: Linz felé? Úgy jobb?

Amália: Linztől Bécsig, majd onnan Pestig hajózhatok.

Czuczor: Nocsak! Örömmel hallom. A Dunagőzhajózási Társaság megint békebeli szolgáltatásokkal siet az utazóközönség megnyerésére. *(Közben a holmijait egyenként megforgatva rakja be a batyujába.)*

Amália: Hát azért nem kényeztetik el az utasokat!

Czuczor: A magamfajta kispénzű ember fölkészül a kisebb-nagyobb nehézségekre.

Amália: Egy percre sem maradnék a fedélközön. Kibírhatatlan az a szag. Mosdatlan emberek összezsúfolódva. Különösen akkor borzasztó, ha esik az eső és nem lehet felmenni a fedélzetre. *(Közben-közben jól-rosszul leplezett aggodalommal nézi végig a bátyját.)*

Czuczor: És akkor hogyan...

Amália: Lehet bérelni kabint. Kicsit drága, de egyszer az életben...

Szontágh: Egyszer az életben!

Czuczor: Kicsit drága. *(Elmélázik.)* Egyszer utaztam a Zsófia gőzössel Győrbe. Persze éppen remek idő volt, egész úton a tájban gyönyörködtem, vagy ha kissé egyhangúvá vált, hát olvastam a breviáriumot. Papnak mindig megvan a maga olvasnivalója. Még az evésről is elfeledkeztem ilyenkor. *(Beteszi a batyuba a Bibliát.)*

Amália: Rokonaim élnek Pozsonyban, néha felmegyek hozzájuk. Tapasztaltam: az első turnussal kell ebédelni. Amikor szólnak a pincérek, én mindig a kapitány asztalához igyekszem. A teljes menüből lehet választani, sőt rendszerint kínálnak.

Czuczor: Képzem, milyen finomságokat szolgálnak fel.

Amália: Bizony sokfélé. *(Kapcsol.)* Az urak az asztal végén lehet, hogy már csak maradékot kapnak. Persze mi sem lehetünk mindig elégedettek. Például a csirkét néha nem sütik puhára. Lehet, hogy...

Szontágh: ...hogyan nem is mai csirke.

Amália: Fritz! Azt hittem, nem figyelsz.

Szontágh: Azért, ha csendben vagyok is, hallgatom, mi történik „odakint”.

Amália: Otthon majd elbüszkélkedhetem, hogy együtt utaztam, egy hajón a híres költővel! Ha jó az idő, én is fel szoktam menni a fedélzetre.

Czuczor: Örülni fogok a szerencsének.

(Csend.)

Amália (Szontághhoz): Nem is kérdeztem, ti mit kaptok enni? *(Gyanakodva néz körül.)* És hol?

Czuczor: Itt. És ha rosszalkodunk, ugye, ténsuram, akkor semmit.

Szontágh: Néha jobb is, mint az az örökös egyformaság.

Czuczor: Valljuk be, hogy mit kapunk? Egyik nap krumpli kis szelet kemény tehénhússal, másnap kemény tehénhús galuskával, aztán árpagersli kemény tehénhússal és megint és ismét. Ez is csak annyi, amennyit a porkoláb jónak lát meghagyni nekünk.

Amália: Semmit? Az is lehetséges? És a desszert?

Czuczor: Hisz' elmondtam az egész napi menüt.

Amália: Utalványra sem?

Szontágh: Utalványra! *(Térdét csapkodva félelmetesen nevet.)*

Amália: Megint rosszat szoltam?

Czuczor *(aggódba nézi Szontághot, de közben igyekszik folytatni az előző stílust):* Amikor én még utazhattam, delizsánszok jártak. Jobbára delizsánszok jártak. A kocsis az ostorát pattogtatta, a kalauz fújta a kürtöt. Micsoda szép egyenruhában feszítettek!

Szontágh *(visszazuhan a néma egykedvűségbe).*

Amália: Most is. Az egyenruha, az arany sujtás, a kalpag, mindez nagyon szép, csak ne lennének olyan durva legények.

Czuczor: Durva legények?

Amália: A kocsis –

Szontágh: Oda is csaphat... *(Tenyérébe hajtja a fejét.)*

Czuczor *(gyorsan közbevág):* Úgy emlékszem –

Amália *(az ajtóra figyel):* Visszajön, nemde?

Czuczor: Azt mondta.

Szontágh *(Amáliára értve):* Ugye, ténsuram, van benne valami természetes méltóság.

Czuczor *(meglepődik, aztán ráhagyja Szontághra):* Méltóság? Igen, hogyne. — *(Amáliához.)* Sok borraivalót kell adni?

Amália: Lóváltáskor, a csomagok elhelyezésekor... *(Szontághhoz.)* Jaj, erről jut eszembe, nagy csomagot most nem tudtam hozni, de föladok majd neked egy rendes méretűt mindazzal, ami kell. Ha jól emlékszem, megírtad, hogy mire van szükséged.

Szontágh: Az még ősszel volt. A fejméretem is megadtam, hogy télre valami fejfödőt küldhessetek. Ellenző nélkül.

Amália: Igazad van. Teljesen kiment a fejemből. Azt hiszem, az lesz a legegyszerűbb, ha adok pénzt, aztán megveszed, amire most lenne szükséged.

Szontágh: Megveszem? *(Keserűen felnevet.)*

Amália: A nagy utazótáskámat lenn hagytam az ezredes úrnál. Nagyon művelt, rendes ember. Jól elbeszélgettünk. Visszafelé egy ifjancot ad segítségül. Ha majd lemegyünk.

Szontágh: Ha majd!?

Amália *(némi tétovázás után finom kis erszényt vesz elő és hosszan számolgatva átad Szontághnak valamennyi pénzt).*

Szontágh *(Czuczorhoz, bizalmasan):* Ugye, ténsuram, nem akarta elhinni, hogy nekem milyen csodálatos nővérem, bocsánat: húgom van. Most szemtől-szemben láthatja. Hát nem volt igazam, amikor úgy festettem le ténsuram előtt, mint igazi honleányt? *(A pénzt átveszi.)*

Amália *(megnyugtatóan):* Fölírom pontosan, hogy lássad majd, mit költöttem az örökségedből.

Czuczor *(megütközik, de nem szól).*

Szontágh: És milyen gondos gazdaasszony! *(Amáliához.)* Ha véletlenségből a magad pénztét költöttem volna rám, azt természetesen meg fogom adni, mihelyt lehetőségem lesz rá. Úgyis sokba került neked ez az út. De hát egyszer az életben, ahogy kifejezted magad... Elnézéset kérem, hogy ilyen kiadásokba kellett verni magad miattam.

Amália: Látom, hogy haragszol. Igazán nem tehetek róla.

Szontágh: Tudom, tudom. A körülmények, a társadalom. Az az átkos szabadságharc... *(Leül a pénzzel.)*

Czuczor *(felszisszen).*

Amália: Te Fritz! Te gúnyolsz!

Czuczor: Kérve kérem asszonyom és ténsuram, ne rontsák el ezt a találkozást!

(Csend.)

9. jelenet

Porkoláb (*belép*): Szontágh úr, aláírta már a kérvényét? Az ezredes úr kérdezteti.

Amália (*Szontághhoz*): Odaadtam, Fritz!

Szontágh: Bele sem néztem. (*A pénzt gondosan, lassú mozdulatokkal a bugyellárisába teszi.*)

Amália: A szokványos szöveg, nem érdemes időt pazarolni az elolvasására. Azt mondták a jogászok, még az ezredes úr is, hogy biztos siker.

Szontágh (*lassan feláll*): Ha elfogadják is, mire engednek ki? (*Fel-alá járkal.*)

Czuczor: Az én példámon lemérheti. Nem reménylettem ilyen gyors intézkedést.

Porkoláb: Tanácskozzák meg, én kint várok. Zörgessenek, ha vihetem. (*Kimegy az ajtó elé, ott leül és hátát az ajtónak támasztva várakozik.*)

10. jelenet

Szontágh: Mindenki szabadlábbon. Ottó öcsém hol volt a háborúban? Valaki azt mondta, látta Péterváradon, a vár őrségében.

Amália: Most biztosítási ügynök. Nem sokat beszél a haditetteiről. Nem is ajánlatos. Én meg, őszintén szólva, nem kérdeztem.

Szontágh (*csodálkozva*): Nem voltál kíváncsi rá?

Amália: Ezt te nem értheted.

Szontágh: Mit szól ehhez, ténsuram?

Czuczor (*nem szívesen szól bele*): Ha nem hallja, nem szólhatja el magát rossz helyen.

Szontágh: Ha én egyszer innen kiszabadulok! — Ottó öcsém nálatok van?

Amália (*szinte ijedten*): Nem, nem, külön él. nagyon elfoglalja magát, szerencsére, most meg egész nap a vidéket járja, írta legutóbb.

Szontágh: Írt? Neked írt? Csak nekem nem ír sohasem. Egy sort sem. *(Magába roskadva leül a priccsre.)*

Amália: A vásárból jött vissza, ahol lovat adott el. Hívott, hogy látogassuk meg, de hát az olyan zsenánt. Majd ha összeszedte magát.

Szontágh: Zsenánt? Mert katona volt, vagy mert lovat ad el?

Czuczor: Közlegény volt, ugye?

Amália: Nem akart tanulni. Nem ért semmihez, meg aztán mindjárt azt kérdezik minden fiatalembertől, hogy mit csinált a háborúban.

Czuczor: Hát ez az. Sejtettem.

Szontágh *(kiesett a társalgás menetéből, szinte csak magának, gépiesen):* Örülök, hogy Ottó olyan szorgalmas és erélyesen munkálkodik, no majd ha kiszabadulok és úgy alakulnak a körülményeim, ketten együtt olyan gazdaságot csapunk, senki sem fogja elhinni, hogy katonák voltunk.

(Czuczor és Amália csodálkozva és értetlenül nézik.)

Amália *(Czuczorhoz):* Olyan furcsán beszél.

Szontágh *(kezével végigsimítja a homlokát, aztán visszazökken a valóságba. Amáliához):* Már hetedik éve, hogy nem láttam. Ha felmegy Pestre és gondolom, nálatok száll meg, kérd meg szépen, írjon pár sort. Addig is, amíg innen kiszabadulok. *(Feláll.)*

Amália *(zavartan nézi a bátyját):* Jó, megmondom neki, bár mindig is rossz levélíró volt.

Czuczor: A kérvénye, ténsuram; a kérvénye.

Amália: Írd alá. Ott lenn.

Szontágh: Én itt most rab vagyok, de ha ezt aláírom, akkor a lelkem lesz rab! Szárnyaszegett madár! *(Kezében a priccsről felvett kérvénnyel tesz néhány lépést az asztal felé.)*

(Czuczor és Amália némán szuggerálják.)

Szontágh *(már-már hajlandó elolvasás nélkül aláírni):* No jó. Csak pro forma belenézek. *(Belenéz.)* Mi az, hogy nőtlen! Nekem van feleségem! Ezt nem lehet megérteni? Júliával egymásnak örök hűséget esküdtünk, ha nem is pap előtt. Ám akkor nem volt arra mód. Aztán meg mentem a csatába.

Amália: Júlia? Hát nem értesültél róla? Szólni sem tudok.

Szontágh: Miért. Ahányszor írt, mindig üdvözölt téged is. Megírtam, nem?

Amália: Jézus, Mária! Akkor te... Akkor te nem bírsz tudomással semmiről!

Szontágh: Miről kell tudomással bírnom? Súlyos beteg volt. Nagyon régen nem kaptam tőle egy sort sem. Csak nem történt nagyobb baja? Ne kímélj, mondd meg, akármi legyen az.

Amália: Júlia férjhez ment.

Szontágh: Ez csak olyan híresztelés, ugye? Találkoztatok?

Amália: Hát — találkoztunk. Tanácsot kért.

Szontágh: És megmagyaráztad neki, mi a kötelessége?

Amália: Ezt nem gondolhatod komolyan, hiszen a fogadkozás, akármilyen szép is...

Szontágh: Fogadkozás. Ő mondta így? Fogadkozás!

Amália: Endre mint jogtudor...

Szontágh: Családi tanács. És a többiek? — Senki se?

Amália: Frici, tudod, mennyire ismerlek. Tedd a szívedre a kezed, Júlia volt az első, akinek örök hűséget esküdtél? Örök hűség! És Poldi, akit Tarnopolban hagytál? Rábíztad hadnagy barátodra, hogy közölje vele a hírt: várhat reád, ameddig csak akar. Ez az. Nem szabad így elbánni egy nővel.

Szontágh: Szóval te is.

Amália: Nem szólhatok bele az életébe. Rendes ember, aki elvette. Szép jövőt jósolnak neki.

Szontágh: Netán írjak és gratuláljak. Elfordult éntőlem. Pedig hogy' suttogeta: — Hős vagy. Te vagy a mi szabadítónk. — Ha józanul mérlegelek, még akkor ott papot kerítetek elő, meg közjegyzőt. Csak az után ülök a lovamra, hogy csatába menjek. Az övé lenne a nevem, az enyém lenne a pénze. Hahaha! *(Lerogy a priccsre, kezébe temeti az arcát. Nevetése zokogásba fordul.)*

Czuczor: Nagyon kimerült.

Amália: Borzasztó. Ha nem tudnám, hogy ő az, rá sem ismernék. Tisztelendő uram, ön papi ember, nem képes segíteni rajta?

Czuczor: Kezdetől fogva próbálom, nagyon nehéz. Ha az ember eltalálja, hogyan kell hozzá szólnia, akkor megnyílik, s elmond mindent. Ám ha rossz szavakat használ...! Rögeszméje, hogy örök mementóként áll a vártán. Szép, szép, de élni kell. És — valljuk meg — élni jó.

Amália: Mit segíthetnék én, a gyöngé nő? — Itthagyni. Egyedül. Elvégre a bátyám. — A férjem sem gondolta volna, hogy így találom. Nem hiszem, hogy ezt számításba vette, amikor elmagyarázta, hogyan – *(Elharapja.)* Erre nem kaptam utat –

Czuczor: Valami biztatót. Az előbb említette az öccsét. Hogy mihez kezdenének együtt. *(Közben befejezi a batyuba csomagolást.)*

Amália (Szontághhoz): Írd alá. Rövidesen te is követhetnél – *(Elakad.)*

Czuczor (segítőkészen súgja Amáliának): Czuczor.

Amália (nagy lélegzettel kivágja magát): A bajtársadat.

Szontágh: Nem maradnék Pesten egy percig sem. Semmi sem köt a városhoz. Akkor már inkább itt.

Czuczor: Csak nem gondolja ezt komolyan!

Amália: Maradt még annyi az örökségedből, hogy új életet kezdhetsz.

Szontágh: Ki vár engem otthon? Otthon! Téged a férjed, a családod. Otthon. Hol van az már. Te voltál... Te, akiben –

Czuczor: A példakép.

Amália: Hál'Istennek, megvagy. Élsz. Néhány nap alatt rendbehozunk, és újra mehetsz emberek közé, társaságba, szalonokba, végigsétálhatsz az utcán. Elfelejtetted a múltat, a harcokat, a folytonos életveszélyt, s új életet kezdesz mint polgár. *(Helyeslését várva Czuczorra néz.)*

Czuczor (bólogat).

Szontágh: Elfelejtetted a múltat? Hiszen te is mennyire lelkesedtél akkor! *(Az asztalhoz megy, kézbe veszi a tollat, aztán mégis visszafordul.)* Büszke voltam rád, büszkélkedtem veled, hogy milyen patrióta nővérem van nekem.

Czuczor (Amáliához): Nekem is hányszor eldicsekedte!

Szontágh: Amália. Máli. Még tapasztalatlan gyereklány voltál, amikor el kellett válnunk egymástól. *(Leteszi a tollat és hátat fordít az asztalnak.)*

Amália: Felnéztem rád, a felnőltre, a bálók hősére. A kadétra. *(Felkel.)* Olyan gyorsan mentél el, hogy az ibolyát, amit még a kertben szedtem, otthagytad a zongorán. *(Egy lépést tesz Szontágh felé.)*

Szontágh: Ki gondolta volna, hogy hat teljes évig nem láthatjuk egymást. Minden éjszaka újra... Minden éjszaka a búcsúnkkal álmodom! Amikor húztuk az időt. Anyáskodva újra és újra elsoroltad a jótanácsaidat, hogyan vigyázzak magamra, mikor mit vegyek föl. *(Közelebb lép Amáliához.)*

Amália: A kertben fölém tartottad a napernyőt, nehogy szeplős legyek a naptól. Látod? Már előjönnek.

Szontágh: Kézbe vettük a régi emlékeket, a babáidat, az emlékkönyvet, a kottákat, leültem a zongora mellé, nővérkém. *(Leül a priccsre, mintha zongorázna.)* Te énekeltél, s én a szemedbe néztem, a tiszta kék égbe.

Amália (eléje áll): Fritz, te szegény. *(Megsimogatja.)* De már ott állt a küszöbön Fabiny. *(Ellenségesen.)* A barátod.

Szontágh (ugyanolyan hangsúllyal): Várhatott volna. Nem bírta elviselni. — *(Felemelkedik.)* Akkor te a nyakamba ugrottál, s olyan csókot kaptam tőled, hogy sem azelőtt, sem azóta senkitől. Minden éjszaka megálmodom. Az álom szép, vágyak álma! *(Suta mozdulatot tesz Amália felé.)*

Amália (önkéntelenül visszahúzódik).

Szontágh: Ám oly rettenetes az ébredés. *(Visszazuhan a priccsre.)*

Czuczor (segítően hajol Szontágh felé).

Amália (indulatait, félelmét leplezve, félig Czuczornak): Én csak arra emlékszem, hogy zokogva szaladtam a szobámba. Gyerekség, meggondolatlan gyerekesség. Hiszen... Mit el nem követünk bakfiskorunkban!

Czuczor (igyekszik tárgyilagos maradni): Túlcsonduló testvéri szeretet. Megbocsátható megnyilvánulás.

Szontágh (ismét felül és maga elé mered).

(Csend.)

Amália: Fritz, Fritz. Te, te... *(Megsimogatná a fejét.)*

Szontágh *(megragadja Amália kezét és csókolgatja. Izzó tekintettel néz rá. Hadar):* Auch mich könnte nur so ein Weib glücklich machen. Ich würde sogar alles aufbiethen dieses Wesen durch Erfüllung ihrer kleinsten Wünschen glücklich zu machen, mein ganzes Seyn mit den ihrigen zu vereinigen.

Amália *(visszahúzza a kezét):* Ez a forráság! Ez a tekintet! Rémisztő!!

Szontágh: Visszahúzódsz tőlem? Borzadsz ettől az emberi roncsból? Itt *(A szívére mutat.)* én úgy érzem, a régi vagyok még. — A régi! Az a régi!!

Czuczor *(keresztet vet):* A pokol tüze.

11. jelenet

Porkoláb *(bejön):* Készen van, főtisztelendő uram?

Czuczor *(megkönnyebbülten):* Készen. Mehetünk. *(Amáliához.)* Bocsánat. Nem akartam sűrgetni, de azt hiszem, együtt kell távoznunk. *(Vállára veszi a batyuját.)*

Porkoláb: Az ezredes vár minket. Asszonyom, lejárt az idő.

Amália *(felveszi a kérvényt az asztról):* Írd alá, Fritz. Gyorsan. Mennem kell.

Szontágh *(összeomolva, mozdulatlanul ül a priccsen, arcát kezébe temetve).*

Porkoláb: Gyerünk, gyerünk!

Czuczor *(Szontágh felé):* Gondolja meg!

Amália *(leteszi a kérvényt az asztrára):* Küldjed utánam a fogadóba.

Porkoláb: Reggel jövök érte.

Amália *(pénzt csúsztat a porkoláb markába):* Jöjjön előbb. És hozza el.

Porkoláb *(megnézi, mit kapott, majd rábólint):* Jó. *(Czuczorhoz.)* Bírja egyedül?

Czuczor *(ad neki pénzt):* Fogja. *(Átadja neki a batyut.)*

Porkoláb *(kinyitja az ajtót, s a tőle telhető udvariassággal tessékeli ki Amáliát és Czuczort.):* Tessék csak. Egymás után.

Amália: Várom a kérvényt a fogadóban. És várlak téged mielőbb! Hidd el, én a szívem mélyén maradtam honleány... *(Csókot dob Szontágh felé az ajtóból, aztán elmegy.)*

Czuczor: A történelem nem fog elfeledkezni a dicső csatákról. Addig is: szükség van magára! Isten vele! És keressen majd fel az Akadémián! *(Szontágh vállára teszi a kezét, majd gyorsan kimegy az ajtón.)*

Porkoláb *(megvakarja a fejét):* Ma én hozom föl az ételt. *(Kimegy és bezárja maga után az ajtót.)*

12. jelenet

Szontágh: Fogtam a kezét. Fogtam. Ezekkel. *(Nézi, forgatja a kezét.)* A pokol mélységei. Mi tört föl belőlem? Már nem vagyok képes a tiszta testvéri szeretetre? *(Egy darabig meredten néz maga elé, majd felkel és az ablakhoz megy. Ágaskodva, hosszan néz lefelé. Aztán hirtelen elhatározással visszafordul, kirakja a bábuait a földre és leguggol hozzájuk.)* Előre huszárok! Bajtársaim, előre! Puchner, te menekülsz! *(Hirtelen elkomorul, feláll, gondolkodik egy darabig.)* Most! *(Kézbe fogja a Puchnert megtestesítő bábút.)* Alázatosan kérem, generális uram, a király nevében engedjen engem szabadon! Hiszen az egész háborúdi csak tréfa volt! Hahaha! *(Leteszi a bábút. Fölveszi az asztról a kénynt és komótosan összetépi. A papírdarabkákat a bábukra eregeti.)* Nézd csak! Esik a májusi hó!

13. jelenet

Porkoláb *(hozza az ételt):* Itt a vacsorája. Amíg olyan nem lesz, mint a kezes bárány, nem bízhatom másra. *(Gyorsan letesz az asztrákára egy feltűnően kihajtogatott újságlapot. Közben veszi észre, hogy mit csinál Szontágh.)* A kérvény? Mi ütött magába?

Szontágh: Vigye. Nem eszem.

Porkoláb: Nem-e? Azt nem lehet.

Szontágh: Üzenem a királynak, hogy nem kell az alamizsnája. Lépjen ő! Engedjen szabadon!

Porkoláb: Jelentem az ezredesnek! *(Elmegy az étellel. Kétszer is ráfordítja a zárra a kulcsot.)* Ez nem volt benn a kártyapakliban. Megőrült. *(A garádicson visszhangosan kopognak a léptei.)*

14. jelenet

Szontágh *(körbenéz, majd az asztalkához lép és felveszi az újságlapot):* Andrásffy Károly! A Karcsi! Én árultam el! A falaknak is füle van... *(Szívéhez kap, majd lassan magához tér, leguggol, s tovább játssza a piski csatát.)* Győzelem! Éljen Bem, a példakép! Mellette én. Most kellene befejezni. Orvlövész, vagy eltévedt golyó. *(Föltápászkodik.)* Megszédültem! *(Végighúzza a kezét a homlokán, majd bizonytalan léptekkel, kezében a bicskával, az ajtóhoz megy. Célba veszi Kazinczy sorait és lejjebb, gondos méricskélés után, bevési a nevét.)* Zabari Szontágh Frigyes őrnagy. Évszám? — Az örökkévalóság. — Mit szólna a pap, ha látná. Mondana valami idézetet. Latint. *(Kiegyenesedik és hátralép, hogy jobban szemügyre vehesse művét.)* Beszélni fognak rólam. Emlékezni fognak rám. *(Hirtelen meginog.)* De miért szédülök? Sohasem voltak ilyen karikák, színes karikák... *(Megpróbálja elhessegetni a látványt maga elől.)* Mindennél fontosabb a tartás. — *(Lassan, bizonytalanul megfordul.)* Mit jelentsen ez? Nem forog a nyelvem. Már az a kis bor is a fejembe szállt? Legjobb lesz, ha leülök. — Milyen messze van a priccs. Milyen messze... El sem érem... *(A priccs felé támolyog.)* Olyan könnyű minden. — Hol a lábam? Nem érzem a lábam. A kezem. Nem érzem a kezem. Ezt akarták! Nem, azt nem engedhetem. Én? — Nyomorultul. Egyedül. — Fulladok. Fu – *(Térdre esik.)* Ott... Ott jön a király! Felség! A kardomat! Adja vissza a kardomat! Követelem. Az az enyém! *(Fel akar kelni, de elterül a földön. Csak ő van megvilágítva. Lassan elhalványul a fény, teljesen sötét lesz.)*

(Függöny.)

Vége a harmadik felvonásnak.

TARTALOMJEGYZÉK

ELSŐ FELVONÁS	2—10
MÁSODIK FELVONÁS.....	11—32
HARMADIK FELVONÁS.....	33—56

STATISZTIKA

Szavak száma: 14 610

Betűk száma: 87 908

Bekezdések száma: 820

Sorok száma: 1784.

c:\drama\leltrjav\991027.doc

jav. az I. fv. 99.11.20.

1,5-es sortávra jav.: 00.07.16.